

Opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen yksityiselle päiväkodille

Tiivistelmä

Tekijä(t) Juntunen, Jenni	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2022
	Sivumäärä 34	
Työn nimi Opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen yksityiselle päiväkodille		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio Yksityinen päiväkotikoti X		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä erään päijäthämäläisen yksityisen päiväkodin tietoisuutta sukupuolisensitiivisyydestä ja tarkoituksena oli luoda heidän käyttöönsä aiheesta opas. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin päiväkodin kasvattajille tehtyä laadullista alkukartoituskyselyä, jonka vastausten pohjalta opas suunniteltiin. Alkukartoituksessa selvitettiin, mitä he jo tietävät aiheesta, mitä käytäntöjä heillä jo on ja millaisia ideoita ja toiveita heillä on oppaaseen. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti teemoittelemalla.</p> <p>Sukupuolisensitiivisyys on sitä, että lapsen annetaan ilmaista sukupuoltaan ja itseään kuten haluaa, riippumatta hänen sukupuolestaan. Lapsi kohdataan siis yksilönä. Sukupuolirooleja ja stereotyyppioita kyseenalaistetaan ja lapsille annetaan sukupuolesta riippumatta samat mahdollisuudet, velvollisuudet ja oikeudet. Sukupuolisensitiivinen kasvattaja huomioi myös sukupuolen moninaisuuden. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Perusteissa ei kuitenkaan ole käytännön ohjeita, joten oppaat aiheeseen ovat tärkeitä.</p> <p>Vastaajat olivat kyselyn tulosten mukaan saaneet koulutusta sukupuolisensitiivisyydestä vähän, mutta he olivat opiskelleet aihetta itsenäisesti enemmän. Vastaajat pitivät aihetta tärkeänä. Sukupuolisensitiivisyys ei ollut ollut tiimeissä paljoa esillä. Kasvattajat toteuttivat ja tiesivät muutamia sukupuolisensitiivisyyden osa-alueita. Helpoksi koettiin asioiden ja kielenkäytön sukupuolineutraalina pitäminen sekä lapsen näkeminen omana itsenään. Haastavaksi taas koettiin se, ettei tietoa ja keinoja sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ollut tarpeeksi. Oppaasta toivottiin käytännönläheistä, visuaalisesti miellyttävää ja tiivistä.</p> <p>Koulutuksen puute sukupuolisensitiivisyydestä todennäköisesti aiheuttaa sen, ettei aihetta ollut käsitelty tai pohdittu paljoa päiväkodin tiimeissä, vaikka itsenäisesti sitä olikin opiskeltu. Tietämys oli suurilta osin ollut oman mielenkiinnon ja perehtymisen varassa. Helpoksi koetut sukupuolisensitiiviset käytännöt olivat suurilta osin samoja kuin kasvattajien toteuttamat käytännöt, eli kasvattajat toteuttivat niitä käytäntöjä mitä tiesivät ja osasivat. Siitä voi päätellä, että tiedon lisääminen edesauttaa uusien käytäntöjen käyttöönottoa, ja siihen tarkoitukseen opas soveltuu hyvin.</p>		
Asiasanat sukupuolisensitiivisyys, varhaiskasvatus, sukupuolen moninaisuus		

Abstract

Author(s) Juntunen, Jenni	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2022
	Number of Pages 34	
Title of Publication A guide to gender sensitive early childhood education for a private kindergarten		
Name of Degree Bachelor of social sciences (UAS)		
Name, title and organization of the client A private kindergarten X		
Abstract <p>The thesis was made for a private kindergarten in Päijät-Häme. The aim of the thesis was to increase the employees' knowledge about gender sensitive early childhood education. The purpose was to create a guidebook for them. The material was collected with a qualitative initial survey. The guide was created using the results of the survey. The survey examined what the employees already knew about the subject, what kind of practices they already had and what ideas and wishes they had for the guidebook.</p> <p>Gender sensitivity means allowing the child to express themselves and their gender like they want to. The child is encountered as an individual. Gender roles and stereotypes are being questioned and the children are given the same possibilities, responsibilities and rights regardless of gender. A gender sensitive educator also takes gender diversity into account. The principles of early childhood education obligate that early childhood education is gender sensitive. However, there are no practical instructions for it in the principles, so guidebooks about the subject are useful.</p> <p>The results of the survey were that the employees had got only a little bit of education about gender sensitivity, but they had studied it independently. The subject was considered important. Gender sensitivity hadn't been talked about very much in the teams. The employees knew and used a few gender sensitive practices. The things considered easy were gender neutral language and seeing the children for who they are. The things considered challenging were that they didn't have enough knowledge or means to gender sensitive education. The employees wished that the guide will be compact, visually pleasing and that it'll contain practical information.</p> <p>The employees hadn't talked about gender sensitivity with their teams much, even though the employees had studied it independently. That might be because of the lack of education about the subject. The knowledge had mostly been up to own interest. The practices that were considered easy and those the employees were putting into action were mostly the same, which means that the employees put into practice what they handled well. It can be concluded that increasing knowledge can lead to new practises, and that's why the guide will be useful.</p>		
Keywords gender sensitivity, early childhood education, gender variance		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Sukupuoli.....	2
2.1	Sukupuolen moninaisuus.....	2
2.2	Sukupuolten psykologiset erot ja samankaltaisuudet.....	3
3	Sukupuolistereotypiat	4
3.1	Sukupuolistereotypiat kasvattajien näkökulmasta	4
3.2	Sukupuolistereotypiat lasten näkökulmasta	4
4	Sukupuolisensitiivinen kasvatus.....	6
4.1	Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa.....	6
4.2	Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen.....	6
4.3	Hyviä käytäntöjä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen	7
4.4	Sukupuolisensitiivisyyden hyödyt.....	10
5	Tiimityön merkitys sukupuolisensitiivisten käytäntöjen kehittämisessä.....	12
5.1	Tiimityön merkitys varhaiskasvatuksessa	12
5.2	Uusien toimintatapojen käyttöönotto	12
6	Toteutus	13
6.1	Aiemmat opinnäytetyöt, tutkimukset ja materiaalit.....	13
6.2	Toteutustavat ja työn eteneminen	13
6.3	Aineistonkeruu.....	14
6.4	Aineiston analyysimenetelmät	16
7	Tulokset.....	18
7.1	Kasvattajien vastaukset kyselyyn.....	18
7.2	Oppaan kirjoittaminen.....	23
8	Yhteenveto	26
8.1	Pohdinta ja jatkotutkimusideat	26
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	28
	Lähteet	31

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen

Liite 3. Saatekirje

1 Johdanto

Sukupuolisensitiivisyys ja yhdenvertaisuus ovat nousseet varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja työmaailmassa tärkeiksi puheenaiheiksi viimeisen vuosikymmenen aikana. Sukupuolisensitiivisyys on lasten yksilöllistä kohtaamista, jossa kaikki sukupuolen ilmaisutavat tulevat huomioiduksi yhdenvertaisesti sekä nähdyiksi ja mahdollisiksi (Karvinen 2019).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2022, 32) velvoittavat sukupuolisensitiivisyyteen, mutta kaikki kasvattajat kaikissa varhaiskasvatussyksiköissä eivät vielä täysin ymmärrä, mitä kaikkea käsite sukupuolisensitiivisyys pitää sisällään. He eivät myöskään välttämättä huomaa omassa toiminnassaan mahdollisia kehittämisen kohteita. (Tasavertainen varhaiskasvatus –hanke 2018a.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään, miten sukupuolisensitiivistä kasvatusta tulee toteuttaa. Uusimmat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tulivat käyttöön elokuussa 2022. Niiden mukaan kasvattajien tulee edistää yhdenvertaisuutta ja luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Heidän täytyy myös pohtia, miten asenteet sukupuolta ja sen moninaisuutta kohtaan näkyvät heidän puheessaan, eleissään, teoissaan ja toiminnassaan. Lapsia täytyy rohkaista tekemään valintoja ja kehittämään taitojaan sukupuolesta riippumatta. Työntekijöiden täytyy myös huomata lasten välisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä ja puuttua niihin johdonmukaisesti ja hienotunteisesti. (Opetushallitus 2022, 32.)

Myös Suomen perustuslaissa määrätään, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §).

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on päijäthämäläinen yksityinen päiväkotitoiminta, joka toivoi opinnäytetyötä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Työn tavoitteena on lisätä päiväkodin tietoisuutta sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja tarkoituksena on luoda heidän käyttöönsä aiheesta opas. Opinnäytetyö on toiminnallinen, sillä toiminnallisessa opinnäytetyössä luodaan jokin tuotos (Salonen 2013, 5–6).

Päiväkodin kaikille kasvattajille jaetaan laadullinen Webropol-kysely, jonka avulla tehdään tilanteen alkukartoitus. Kyselyssä selvitetään avointen kysymysten avulla heidän tietopohjaansa ja toimintatapojaan liittyen sukupuolisensitiivisyyteen sekä heidän ajatuksiaan aiheesta. Kyselyn aineisto analysoidaan aineistolähtöisesti teemoittelemalla, ja aineistoa käytetään pohjana oppaan tekemiselle.

2 Sukupuoli

2.1 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo. Sukupuolia eivät siis ole vain mies ja nainen, vaan ihminen voi olla molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Joillakin taas ei ole sukupuolta lainkaan. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Sukupuoleen liittyviä yleisimpiä termejä ovat esimerkiksi

- cissukupuolinen (sanan trans vastakohta, eli sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä määritelyä)
- transsukupuolinen (sukupuoli-identiteetti on eri kuin syntymässä määritely)
- muunsukupuolinen tai ei-binääri (muu kuin yksiselitteisesti nainen tai mies)
- sukupuoleton (ei sukupuolen kokemusta)
- intersukupuolinen (kehon piirteissä on sekä nais- että miestyypillisiä piirteitä)

(Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus b).

Sukupuoli-identiteetti on sisäsyntyinen, eli se kehittyy ilman, että sitä sanoitetaan lapselle ulkoapäin (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b). Jokaisen ihmisen sukupuolikokemusta ja omaa itseä määrittää vahvimmin yksilön itse määrittelemä sisäinen kokemus. Sisäinen kokemus on vahva tieto omasta sukupuolesta, ja siihen eivät vaikuta keho tai ympäristöstä tulevat paineet. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että ihmisen kokemusta sukupuolestaan ei voida muuttaa ulkoapäin. Yhteiskunnan normit voivat saada yksilön piilottamaan todellisen sukupuolikokemuksensa, mutta sisäinen kokemus ei muutu. (Kamula-Enqvist 2017, 105.)

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyyn vastanneista 8. ja 9. -luokkalaisista sekä lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. luokkalaisista kolme prosenttia oli muita kuin cissukupuolisia, eli he kuuluivat johonkin sukupuolivähemmistöön. (Jokela, Luopa & Hyvärinen ym. 2020, 11–12.) Sukupuolen moninaisuus on aihe, josta kulttuurissamme on oltu pitkään melko vaitonaisia. Sateenkaarinuorten hyvinvointitutkimuksessa (Alanko 2013) transnuorilta kysyttiin, minkä ikäisenä he tulivat tietoisiksi sukupuolestaan. Vastaajista 4 % kertoi, että 0–3-vuotiaana, 18 % 4–6-vuotiaana, 29 % 7–11-vuotiaana, 28 % 12–15-vuotiaana, 11 % 16–18-vuotiaana ja 2 % 19–25-vuotiaana. Loput 8 % eivät halunneet tai osanneet

vastata. Sukupuoleltaan moninaisen lapsen sukupuoli-identiteetti kehitty hitaammin ja monimutkaisemmin kuin toisilla lapsilla, joille kehitty sukupuoli-identiteetti yleensä jo 2–3-vuotiaana. Identiteetti vahvistuu vuorovaikutuksessa, kun muut ihmiset todentavat sitä. Ympäristö vahvistaa cissukupuolisen lapsen sukupuoli-identiteettiä joka päivä, mutta sukupuoli-rajaja ylittävän lapsen kokemusta ei usein tunnisteta, vaikka huomattaisiin, ettei lapsi ilmaise itseään normien mukaisesti. (Huuska 2016, 17.)

Sukupuolen moninaisuus -käsitteeseen voidaan sisällyttää sukupuolivähemmistöjen lisäksi myös sukupuolienemmistöt eli cissukupuoliset. Tällöin sen voidaan katsoa sisältävän sukupuolen kokemuksen lisäksi myös sukupuolen ilmaisun, kuten vaatetuksen, puhetyylin ja muun ulkonäön. Sukupuolen moninaisuutta on ollut kaikissa kulttuureissa kaikkina aikoina, joten kyseessä ei ole uusi asia. Se on myös varsin yleistä. Moninaisuuteen kuuluu myös kehojen moninaisuus, johon kuuluvat kehollinen transitio eli sukupuolenkorjaus sekä synnynäiset variaatiot kehon sukupuolipiirteissä. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Intersukupuolisuus tarkoittaa sitä, että kehossa on sekä nais- että miestyypillisiä piirteitä. Prevesin (2003) ja Fausto-Sterlingin (2000) mukaan intersukupuolisia on noin 2 % ihmisistä, mutta muut arviot vaihtelevat 0,1 % ja 4 % välillä. Epsteinin (1995) mukaan intersukupuolisuuden havaitseminen voi olla haastavaa, sillä syntymässä ei tehdä geenitestejä kaikille lapsille, vaan sukupuoli määritetään genitaalien avulla. Sen seurauksena intersukupuolisuus diagnosoidaan joskus vasta puberteetti- tai aikuisiässä. (Laakso 2007, 14.)

2.2 Sukupuolten psykologiset erot ja samankaltaisuudet

Zellin, Krizanin ja Teeterin (2015, 2, 13, 30) metasynteesissä tutkittiin, eroavatko naiseksi ja mieheksi syntymässä määritellyt ihmiset psykologisesti toisistaan. Tuloksena oli, että näiden ryhmien ominaisuuksista 85 % erosi toisistaan vain vähän tai erittäin vähän. Kohtalaisesti tai suuresti eroavia ominaisuuksia oli myös – mieheksi määritellyt saivat keskimäärin naiseksi määriteltyjä korkeampia tuloksia muun muassa parinvalinnassa ulkonäön perusteella, maskuliinisiksi määritellyissä ominaisuuksissa sekä aggressiivisuudessa. Naiseksi määritellyt saivat keskimäärin korkeampia tuloksia reagoinnissa kipuärsykkeisiin, kiintymyksessä vertaisiinsa ja kiinnostuksessa ihmisiin asioiden sijaan.

Lise Eliot (2017) kuitenkin toteaa, että erot aikuisten naisten ja miesten välillä voivat korostua, sillä eri sukupuolia kasvatetaan eri tavoin. Lapsia mitattaessa nämä erot ovat hyvin pieniä. Tämä antaa ymmärtää, etteivät eri sukupuoliset lapset kasva luonnostaan erilaisiksi, vaan pienet erot sukupuolten välillä kasvavat iän ja kasvatuksen myötä suuriksi railoiksi.

3 Sukupuolistereotyytiat

3.1 Sukupuolistereotyytiat kasvattajien näkökulmasta

Sukupuolistereotyytiat ovat yleisiä odotuksia siitä, millaisina eri sukupuolet tavallisesti nähdään. Ne ovat myös käsityksiä siitä, miten tietyn sukupuolen odotetaan toimivan ja käyttäytyvän. Tytöiltä odotetaan hiljaista ja hillittyä käytöstä, naisellista pukeutumista ja tyyliä. Poikien uskotaan sopivan johtotehtäviin ja olevan räiskyviä, äänekkäitä ja lahjakkaita. (Lackman-Ala-Poikela 2014, 41.) Lisäksi, jos puheessa korostuvat vain nämä kaksi sukupuolta, se sulkee ulos muut sukupuolet (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018b). Sukupuolistereotyytiat ovat vahvasti sidoksissa kulttuuriin. Ne ovat usein tiedostamattomia, itsensäenselvyyksinä pidettyjä ajattelutapoja, jotka pitävät usein yllä eriarvoisuutta. (Lackman-Ala-Poikela 2014, 41.)

Lackman-Ala-Poikelan (2014, 121) tutkimusaineiston mukaan erilaisuus ja toisenlainen pelottaa kasvattajia. Pelko rajoittaa erilaisuuden hyväksymistä ja painostaa tekemään asiat ”kuten ne on tapana tehdä”. Aineisto vahvistaa myös käsitystä siitä, että tyttöjä ja poikia rajoitetaan eri tavoin. Tytöille sallitaan maskuliinistakin käyttäytymistä, kun taas poikien feminiinistä käytöstä rajataan tiukasti. Pojat saavat enemmän tilaa ja ääntä varhaiskasvatuksessa ja myös kotona heille usein sallitaan sitä. Poikien jopa odotetaan olevan maskuliinisia ja vähän villejäkin, ja jos he eivät luonnostaan ole tietyllä tavalla poikamaisen reippaita, heitä rohkaistaan siihen. Vaikka tytöille sallitaan nykyään paljon poikamaisuutta, heistä toivotaan kasvavan feminiinisiä naisia. Sukupuolistereotyytiat asettavat siis muottiin kaikkia yhtä lailla.

3.2 Sukupuolistereotyytiat lasten näkökulmasta

Tutkimuksessa ”Koska ne on tyttö ja poika” - Lasten käsityksiä sukupuolesta (Nukarinen ja Pakanen 2019, 49, 51) tutkittiin esikouluikäisten lasten käsitystä sukupuolirooleista draaman keinoin. Heille annettiin nukkehahmot Martta, Mauri ja Myrsky, joille he saivat keksiä ominaisuuksia. Suurin osa ominaisuuksista oli stereotyypioiden mukaisia, esimerkiksi Mauri oli rohkea ja piti autoista, Martta taas voimistelusta ja tanssista.

Kun nukketeatteria reflektoitiiin tutkijan johdolla, lapset olivat vahvasti sitä mieltä, että ketään ei saa kiusata ja stereotyypioita voi rikkoa, jos haluaa. Kuitenkin Maurille mekon laittaminen ja tämän itkeminen aiheuttivat lapsissa poikkeuksetta hymyilyä ja hämmennystä. Se, että Martta oli hyvä jääkiekossa, ei saanut huvittuneita reaktioita. Tästä voitiin tehdä kaksi johtopäätöstä: lasten ajatukset ja käytäntö olivat suuressa ristiriidassa, ja kuten Lackman-Ala-Poikelan (2014, 121) tutkimuksessa todettiin, pojan malli vaikutti olevan kapeampi kuin

tytön. Pojat eivät myöskään aina osanneet heittäytyä esittämään tytön roolia, vaan jopa nolostelivat sitä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että jo pienet lapset oppivat meidän yhteiskuntamme sukupuoliroolit. (Nukarinen & Pakanen 2019, 55–56, 61.)

Varhaiskasvatuksessa samaa sukupuolta olevat lapset leikkivät myös usein keskenään, eivätkä hakeudu oma-aloitteisesti sekaryhmiin. Osa kaveriporukoista valitsee aina saman leikin, minkä vuoksi leikit voivat jäädä yksipuolisiksi. Niiden lasten, jotka mieluummin leikkisivät sekaryhmissä, voi olla vaikea päästä leikkiin. Lapsilla voi olla paine valita omalle sukupuolelle tyypilliset värit tai lelut, ja toisin valitseminen voi aiheuttaa jopa kiusaamista. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018c.)

4 Sukupuolisensitiivinen kasvatus

4.1 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Sukupuolisensitiivisyys on lasten yksilöllistä kohtaamista, jossa kaikki sukupuolen ilmaisutavat tulevat huomioiduksi yhdenvertaisesti sekä nähdäiksi ja mahdollisiksi (Karvinen 2019). Lackman-Ala-Poikela (2014, 39) taas määrittelee sukupuolisensitiivisen kasvatuksen kasvatuksena, jossa lasta ei ohjata mihinkään vain sukupuolen vuoksi. Sukupuoli ei siis määrittele lapsen kiinnostuksenkohteita, kuten ei aikuisenkaan. Kaikilla lapsilla on myös samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet sukupuolesta riippumatta, ja kaikilta vaaditaan ja kaikille oikeutetaan samanlaista käytöstä (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018a).

Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita sukupuolineutraaliutta, eli tyttöinä tai poikana olemisen poistamista, vaan siinä tarkastellaan sukupuolittuneita käytäntöjä ja moninaisuutta, mikä hyödyttää kaikkia lapsia sukupuolesta riippumatta (Kamula-Enqvist 2017, 104; Karvinen 2019). Sukupuolirooleja ei yritetä myöskään kääntää toisin päin (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018c). Sukupuolisensitiivisyys on taustalla kaikessa toiminnassa, kuten leikkisissä (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018c), kielenkäytössä ja puheessa sekä kirjoissa (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b), tilojen käytössä ja varhaiskasvatustyöympäristössä, (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018d), tunneilmaisussa sekä odotuksissa lasten luonteesta tai mielenkiinnonkohteista (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018a).

Vuonna 2019 on ilmestynyt tutkimus, jossa tutkittiin Helsingin varhaiskasvatuksen työntekijöiden koulutus pohjaa sukupuolisensitiivisyydestä. Tutkimuksen mukaan oppilaitoksissa on tarjolla koulutusta, mutta useimmin se on valinnaisina kursseina, jolloin tieto sukupuolisensitiivisyydestä tavoittaa parhaiten ne opiskelijat, jotka ovat aiheesta jo valmiiksi kiinnostuneita tai tietoisia. Työnantajat ovat myös tarjonneet koulutusta, mutta sekin oli useimmiten vapaaehtoista, ja osallistuminen siihen oli ollut vähäistä. Edistystä tietoisuudessa on kuitenkin tapahtunut ajan myötä, sillä ennen vuotta 2009 valmistuneilla oli vähemmän tietoa sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta kuin vuosina 2009–2018 valmistuneilla. (Törölä 2019, 44.)

4.2 Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen

Sukupuolen moninaisuutta kunnioittavan päiväkodin kasvattajat tietävät, että sukupuoli ei ole kaksijakoinen vaan pikemminkin asteittainen ilmiö, eikä liity pelkästään kehoon. Kasvattajat tiedostavat, että kaikki sukupuolet ja niiden ilmaisut ovat yhtä hyviä. (Ylitapio-Mäntylä

2012, 46.) Sukupuolisensitiivinen kasvattaja huomioi myös muunsukupuoliset ja intersukupuoliset lapset. Lapsille tulisi kertoa sukupuolen moninaisuudesta ja siitä, että aina sukupuoli ei vastaa syntymässä määritellyä. On hyvä muistaa, että ennakkoluulot aiheesta tulevat aikuisten maailmasta. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b.) On tärkeää myös puhua lapsille sukupuolen moninaisuudesta suoraan ja avoimesti, sillä he näkevät ympäristössään ja joskus myös itsessään moninaisuutta. Jos aiheesta ei puhuta, lapsi oppii, ettei siitä kuulu puhua. Tämä on erityisen tärkeää, jos ryhmään kuuluu sukupuoleltaan moninainen lapsi, mutta vaikkei kuuluisikaan, moninaisuudesta täytyy silti puhua. Lasten kanssa voi keskustella myös esimerkiksi siitä, mitä ennakkoluulot ovat ja että kaikilla on niitä, mutta ne eivät saa johtaa kiusaamiseen. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 47.)

Jotkut intersukupuoliset joutuvat käymään läpi sukuelinkirurgiaa jo pienenä lapsena, mutta niin ei ole aina. Intersukupuolisilla lapsilla voi olla omanlaisiaan sukupuolielinten variaatioita, mikä saattaa tulla muille lapsille ilmi esimerkiksi vaipanvaihdon tai vessassa käynnin aikana. Vanhempien kanssa on tällöin tärkeää keskustella, kuinka asiaa voidaan käydä läpi muiden ryhmän lasten kanssa. Jotkut intersukupuolisten lasten vanhemmat voivat myös haluta, että lapsi saa kasvaa itselleen ominaisella tavalla omaan sukupuoleensa, jolloin tämä voi vanhempana osallistua mahdollisiin tarvitsemiinsa hoitopäätöksiin. Toiset taas toivovat lapsen myönteistä huomiointia tyttönä tai poikana, minkä vuoksi avoin keskustelu asiasta on tärkeää. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 40, 44.)

Vanhempien kanssa on tärkeää keskustella aiheesta myös, vaikka heidän lapsensa ei olisikaan sukupuolinormien ulkopuolella. Heille voi kertoa, millaisia käytäntöjä päiväkodilla on, ja miksi ne ovat kaikille lapsille tärkeitä. Silloin tällöin kasvattajien näkemykset lapsen parhaasta kuitenkin poikkeavat vanhempien näkemyksistä. Tällöin kasvattaja voi lapsen edun ensisijaisuuden perusteella priorisoida varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ohjeet. (Karvinen & Kalliokoski 2019, 9, 13.)

4.3 Hyviä käytäntöjä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen

Sukupuolisensitiivinen kasvatus on taustalla kaikessa päiväkodin toiminnassa (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018c). Naisasialiitto Unionilla oli vuonna 2011 päättynyt Tasa-arvokasvatuksen kehittäminen päiväkodeissa -hanke, jonka aikana videoitiin päiväkodin arkea. Nauhat analysoitiin yhdessä henkilökunnan kanssa. Varhaiskasvattajat yllättyivät monista sukupuolittuneista toimintatavoista, jotka ovat piilossa päiväkodin käytännöissä ja joita he tiedostamattaan jatkavat. (Lackman-Ala-Poikela 2014, 46.)

Myös Ylitapio-Mäntylä (2012, 18, 147) toteaa, että sukupuolta ei ajatella syvällisesti keskustellessa muiden kasvattajien tai vanhempien kanssa. Jos henkilökunnalta kysyy,

toimivatko he tasa-arvoisesti, vastaus on todennäköisesti kyllä. Kun käytäntöjä tarkastellaan lähempää, voidaan kuitenkin huomata kasvattajien toiminnassa monia sukupuolittuneita toimintatapoja. Videointi on nopea ja helppo tapa selvittää kasvattajien huomaamattomia toimintatapoja päiväkodin arjessa. Kasvattaja tai tiimi yhdessä voivat videoida omaa toimintaansa, ja sitä tarkastellessa sukupuolisensitiivisen linssin läpi saattaakin huomata toiminnassa kehitettävää.

Leikki ja lelut

Sukupuolen moninaisuus ja stereotyypit tulevat ilmi normaaleissa arjen tilanteissa, esimerkiksi sisä- ja ulkoleikeissä tai vaikkapa piirtämässä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 46). Leikissä on siksi tärkeää huomioida sukupuolisensitiivisyys (Ylitapio-Mäntylä 2012, 46; Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018c). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan henkilöstön tehtävänä on rohkaista lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja odotuksia. Henkilöstö tunnistaa myös lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. (Opetushallitus 2022, 32.)

Lasten leikkien ja kaverisuhteiden monipuolistamisen apuna voivat toimia esimerkiksi leikki- ja kaveripussukat, joiden avulla voidaan monipuolistaa kaverisuhteita ja tutustua uusiin leikkeihin. Eri sukupuolille stereotyyppisesti miellettyjä leluja ja leikkejä voi sekoitella ja jaotella uudelleen, sekä järjestää välillä vaikkapa hoivaleikin autoille. On hyvä muistaa myös, että kuka tahansa voi olla hirviö, keiju, isosisko tai kuningas. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018c.) Myös Alasaaren (2013) ja Pajun (2013) tutkimuksissa on huomattu, että tiloissa, joihin lelut oli asetettu erottelun sijaan sekaisin, lasten yhteistoiminta lisääntyi (Alasaari & Katainen 2016, 17).

Draama

Draama on henkilöiden, tapahtumien ja mielialojen esittämistä käyttämällä ilmeitä, eleitä ja sanoja (Tieteen termipankki 2020). Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan pedagogisessa toiminnassa, esimerkiksi leikin juonen kehittämisessä tai leikkimaailman rakentamisessa voidaan käyttää draamaa tai improvisaatiota. Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin avulla. Toiminnassa voidaan hyödyntää myös teatterin eri muotoja. Lapset saavat kokeilla sekä spontaania ilmaisua että yhdessä suunniteltuja, toteutettuja ja arvioituja luovia prosesseja. (Opetushallitus 2022, 41, 46.)

Draamassa lapsi oppii asioita leikin ja elämysten kautta. Siinä toimitaan yhtäaikaaisesti keksityssä ja todellisessa maailmassa, jolloin asioita voi tutkia omana itsenään ja roolihahmoa apuna käyttäen. Draamassa kokeillaan erilaisia rooleja, joten sen avulla voidaan tutkia

erilaisia tapoja liikkua, puhua, toimia, ajatella ja tuntea. Draama tarjoaa siis keinoja kokeilla käytännössä monipuolisesti niitä asioita, jotka nähdään perinteisesti tyypillisinä vain toiselle sukupuolelle. Näin lapset saavat kokeilla ilmaisumuotoja, joita eivät välttämättä muuten kokeilisi. (Naisasialiitto Unioni ry.)

Kielenkäyttö, puhe ja kirjat

Huomionarvoisia asioita ovat myös kielenkäyttö, puhe ja kirjat. Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita, että sanoja tyttö ja poika ei saisi käyttää. Sen sijaan on hyvä pohtia, milloin sukupuolittavia sanoja on perusteltua käyttää. Yksi tärkeä tasa-arvoperiaate on, että lapsia puhutellaan heidän nimillään tai esimerkiksi sanoilla lapset, ystävät tai muruset. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b.) Eidevaldin (2009) mukaan kasvattajat puhuvat tytöille ja pojille eri lailla, ja hänen havainnointinsa paljasti, että esimerkiksi avoimista kysymyksistä 78 % esitettiin tytöille ja suljetuista kyllä tai ei -kysymyksistä 68 % kysyttiin pojilta. Tulos on yhteydessä siihen, että tyttöjen kielelliset taidot kehittyvät aiemmin kuin pojilla, mutta samalla kasvattajien kielenkäytön sukupuolittuneisuus voi vaikuttaa poikien kielenkehitykseen entisestään. (Alasaari & Katainen 2016, 17.)

Saduilla on erityinen merkitys kielelliseen kehitykseen ja maailmankuvan muodostumiseen. Niiden sisällöt ja sanavalinnat tukevat usein stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta, minkä vuoksi myös päiväkodin kirjoja ja niissä ilmenevää moninaisuutta on hyvä tutkailla. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b.) Moninaisuutta sisältäviä kirjoja kannattaa lukea. Jos niitä ei ole, voidaan pohtia, onko päiväkodin kirjoissa hahmoja, joiden sukupuolta ei kerrota, tai mitä ajatuksia herättäisi, jos joku hahmo olisikin eri sukupuolta. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 48.)

Tilojen käyttö ja varhaiskasvatusympäristöt

Vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään niin, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. (Opetushallitus 2022, 34.) Sukupuolisensitiivisyys näkyy tilojen käytössä ja fyysisessä, psyykkisessä ja sosiaalisessa varhaiskasvatusympäristössä. Usein tilat rajaavat sitä, kuka leikkii missäkin, esimerkiksi silloin, jos yhteen nurkkaan on laitettu kotileikki ja toiseen autot. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018d.)

Alasaaren tutkimuksessa tarkasteltiin erään päiväkodin tiloja ja niihin jakautuneita leikkejä ja leluja. Päiväkotiryhmä Mustikoiden leikit auto- ja nukkehuoneissa näyttivät sukupuolen perusteella kahtia rajatuilta. Perähuoneessa, joka ei ollut niin vahvasti sukupuoleen koodattu, tytöt ja pojat leikkivät useammin yhdessä. Myös Pajun (2013, 94) tutkimuksessa

kotileikin siirtäminen auto- ja junaleikkien huoneeseen tuotti uudenlaisia leikkejä, jossa tytöt ja pojat leikkivät rinnakkain (Alasaari 2013, 48).

On hyvä tarkastella myös, kuka saa ottaa eniten tilaa ja kenelle sallitaan äänekkäät leikit, esimerkiksi viekö autoleikki aina enemmän tilaa kuin kotileikki, ja ketkä niitä leikkejä leikkivät (Naisasialiitto Unioni ry; Ylitapio-Mäntylä 2012, 46). Kaikille lapsille täytyy sallia tasapuolisesti myös kaikenlaiset tavat liikkua ympäristössä (Ylitapio-Mäntylä 2012, 46).

Tunneilmaisu ja odotukset lapsista

Kasvattaja voi toimia sukupuolisensitiivisesti myös kiinnittämällä huomiota omiin oletuksiinsa ja ennakkoluuloihinsa, jotka liittyvät lasten tunneilmaisuun ja odotuksiin heidän luonteestaan tai mielenkiinnonkohteistaan (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018a). Ylitapio-Mäntylän (2009) mukaan se, miten lapsia opetetaan käsittelemään tunteitaan ja kontrolloimaan käyttäytymistään on hyvin sukupuolittunutta. Poikia ei kannusteta tunteiden näyttämiseen tai niiden käsittelemiseen. Sukupuoli on keskeisessä osassa tunteiden hallintaan liittyvissä sosiaalisissa käytännöissä: herkkyys on ominaisuus, joka sallitaan tytöille ja rajuus on taas pojille hyväksyttävämpää toimintaa. (Alasaari & Katainen 2016, 15.)

Lisäksi jopa 75 % kasvattajien antamista apulaistehtävistä kohdistetaan tytöille. Tytöt hakevat ja vievät tavaroita paikoilleen kasvattajien tai poikien puolesta. Avustavia tehtäviä ajatellaan tytöille niin sanotusti luontaiseksi toiminnaksi, ja siksi sitä ei huomioida erityisesti. Poika taas saa apulaisena kehuja, koska avustavat tehtävät mielletään feminiiniseksi toiminnaksi, joka vaatii rohkaisua. Sama pätee myös sääntöjen noudattamiseen. Tytöiltä odotetaan sääntöjen noudattamista, joten he eivät saa siitä kehuja yhtä paljon kuin pojat. Tyttöjä myös rangaistaan sääntöjen rikkomisesta helpommin kuin poikia. (Alasaari & Katainen 2016, 17.)

4.4 Sukupuolisensitiivisyyden hyödyt

Suomi on sukupuolten tasa-arvon toteutumisen kärkimaita, mutta täälläkään tasa-arvo ei ole vielä valmis. Naiset kokevat esimerkiksi enemmän häirintää (Attila, Pietiläinen & Keski-Petäjä ym. 2018, 39) ja saavat pienempää palkkaa jopa silloin, kun kaikki selittävät tekijät on huomioitu. (Viitamaa-Tervonen, Bruun & Nummijärvi ym. 2019, 12.) Lähes puolet miehistä ja vain viidennes naisista arvioi, että miehet ja naiset ovat Suomessa tasa-arvoisia (Attila, Pietiläinen & Keski-Petäjä ym. 2018, 20). Muunsukupuolisuutta ei tunnisteta vielä Suomessa juridisesti (Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002, 1 §).

Sukupuolisensitiivinen kasvatus on tärkeää myös yhteiskunnallisesti, ja voi olla myös tämän kaltaisiin ajankohtaisiin ongelmiin osa ratkaisua. Yksi tasa-arvotyön tärkeimmistä asioista

on epätasa-arvoisten rakenteiden tunnistaminen ja purkaminen (Tasa-arvoasiain neuvottelukunta), mitä sukupuolisensitiivinen kasvatuskin on. Lapsuuden sukupuolittava kasvatus, stereotyyppit, tiukat käsitykset sukupuolten rooleista ja eroista sekä jako ”meihin ja niihin” vaikuttavat käytökseemme aikuisinakin. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b; Eliot 2017.) Sukupuolisensitiivisyys tukee lapsen kasvua erilaisuutta kunnioittavaksi ja moninaisuuden hyväksyväksi. Se ehkäisee myös kiusaamista ja sukupuolivähemmistöjen tai muiden normeista poikkeavien kokemaa vähemmistöstressiä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 19; Alasaari & Katainen 2016, 16; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021).

Jos lapsi kuulee usein sukupuolittavaa puhetta, sukupuolen merkitys korostuu liikaa lapsen mielessä, ja siitä voi tulla tärkein ihmistä määrittävä tekijä, vaikka kyse on vain yhdestä ominaisuudesta muiden joukossa. Lapsi voi myös alkaa kieltää itseltään toimintatapoja ja ominaisuuksia, jotka mielletään toiselle sukupuolelle kuuluviksi. Jos lapsi kuulee paljon puhetta siitä, että tytöt ovat kilttejä ja suloisia tai pojat reippaita ”pikku miehiä”, lapset luulevat, että niin kuuluu olla. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018b.) Kun sukupuolisensitiivisyys kuuluu jokaisen lapsen tasapainoiseen kasvatukseen, heistä kasvaa avarakatseisia, normeja ylittäviä yhteiskuntamme jäseniä, joilla on mahdollisuus mihin vain (Kamula-Enqvist 2017, 104).

Kamula-Enqvistin tutkimukseen osallistuneet sukupuoleltaan moninaisten lasten vanhemmat toivoivat, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset saavat ajantasaista tietoa, jota nämä hyödyntäisivät aktiivisesti työssään. Vastaajien mukaan lapsen sukupuolen hyväksyminen varhaiskasvatuksessa tukisi myös omaa vanhemmuutta. Silloin vanhempi voisi myös luottaa siihen, että kasvattaja tuntee faktatiedon ja toimii sen mukaisesti, eivätkä toiminnan pohjana olisi tämän mielipiteet ja uskomukset. (Kamula-Enqvist 2017, 101.)

5 Tiimityön merkitys sukupuolisensitiivisten käytäntöjen kehittämisessä

5.1 Tiimityön merkitys varhaiskasvatuksessa

Tasa-arvokasvatuksen onnistuminen edellyttää, että koko kasvattajatiimi sitoutuu samoihin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen käytäntöihin. Se on siis tiimin yhteinen prosessi. (Karvinen & Kalliokoski 2019, 9.) Varhaiskasvatuksen tiimillä tarkoitetaan yleensä yhden lapsiryhmän ohjauksesta vastaavaa kasvattajaryhmää. Tiimissä on jäseniä eri ammattiryhmistä ja sen myötä paljon erilaista osaamista. Osa kasvattajista on myös voinut olla pitkään alalla ja osa vastavalmistuneita. On tärkeää, että kaikkien tiimin työntekijöiden osaaminen saadaan käyttöön. (Hujala & Turja 2020, 314–315.)

Tiimityö on merkittävä, mutta haastava työn osa-alue, joka jää työpaikalla usein harmillisen vähälle huomiolle. Liian usein tiimityön onnistuminen on kiinni henkilökemioista, eli on satumaa, toimiiko tiimi vai ei. Jokaisen työntekijän pitäisi kuitenkin nähdä vaivaa tiimityön eteen. Tärkeimpiä toimivan tiimin kulmakiviä ovat positiivinen vuorovaikutus, avoimuus, käyttäytyminen ja kiinnostus toisia kohtaan, huumori, lupa yrittää ja epäonnistua, luottamus sekä arvostus. Tiimin toimintaa helpottaa sitoutuminen yhteisiin arvoihin ja toimintatapoihin, ja myös johtajan tuki on tiimityölle tärkeää. (Ranta 2021, 21–24, 26–27.)

Hyvä tiimityö ei toimi ilman kompromisseja. Jos toinen työntekijä toimii eri lailla kuin olisi itse toiminut, täytyy miettiä, miten päädytään hedelmällisimpään lopputulokseen – antaako olla vai puuttuako asiaan. Hankaliin tilanteisiin puuttuminen helpottuu, jos tiimi on hyvässä vuorovaikutuksessa ja avoin. Tällöin tiimin työntekijät eivät myöskään säikähdä näkemyseroja tai kritiikkiä. Kun toimintaa pohditaan, se on tärkeää tehdä lasten näkökulmasta. (Ranta 2021, 22–23, 30.)

5.2 Uusien toimintatapojen käyttöönotto

Kun uusia toimintatapoja otetaan käyttöön, niistä on tärkeää keskustella tiimin kanssa, jotta kaikki työntekijät pääsevät yhteisymmärrykseen niistä ja toimivat johdonmukaisesti. Jos toiminta jää yksilöiden vastuulle tai tiimissä on ristiriitoja, toiminta voi näyttää ryhmän lapsille epäjohdonmukaiselta. Käytäntöjen jäsentymättömyys voi heijastua myös ryhmän ilmapiiriin sekä lasten käyttäytymiseen ja heidän hyvinvointiinsa. (Ranta 2021, 22, 24.)

Hyvä ensimmäinen askel kohti tasa-arvoista varhaiskasvatusta on se, että alkaa tarkastella omia asenteitaan ja oletuksiaan. Seuraavaksi voidaan asettaa konkreettiset tavoitteet toiminnalle. Tavoitteiden toteutumista tulee myös seurata. Myös perheiden osallistaminen prosessiin on tärkeää. Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli tiedon jakajina, sekä lapsille että heidän vanhemmilleen. (Karvinen & Kalliokoski 2019, 9.)

6 Toteutus

6.1 Aiemmat opinnäytetyöt, tutkimukset ja materiaalit

Sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta on tehty paljon opinnäytetöitä, pro gradu – tutkielmia ja väitöskirjoja viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta sitä ennen harvemmin. Aiemmissa opinnäytetöissä on tutkittu suurimmaksi osaksi eri varhaiskasvatusyksiköiden kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta, mutta oppaita aiheeseen ei ole tehty opinnäytetöinä montaa. Suurin osa syksyyn 2022 mennessä tehdyistä opinnäytetöistä on tutkimuksellisia, useimmiten laadullisia opinnäytetöitä.

Seta on vuonna 2019 tuottanut oppaan Sukupuolen moninaisuus ja lapset (Karvinen & Kalliokoski). Kyseessä on erinomainen ja tiivis opas, jossa on yleistä tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöille sukupuolesta ja sen moninaisuudesta, sateenkaariperheistä, sukupuolisensitiivisyydestä, intersukupuolisuudesta, lapsen yksityisyydestä ja oikeudesta tietoon sekä varhaiskasvatussuunnitelmasta toiminnan perusteena. Setan opas on kirjoitettu hieman eri näkökulmasta kuin tässä opinnäytetyössä luotu opas, sillä siinä keskitytään enemmän tietoon kuin käytännön vinkkeihin, kun taas tämän työn oppaassa käytännön vinkit ovat pääroolissa. Setan opas on myös yleinen ja kaikille suunnattu, ei niinkään kohdistettu tietyn työyhteisön tarpeisiin. Tässä opinnäytetyössä taas tutkittiin nimenomaan yksittäisen päiväkodin tarpeita, jotta saataisiin juuri heidän tilanteeseensa ja tarpeisiinsa soveltuva opas.

6.2 Toteutustavat ja työn eteneminen

Opinnäytetyön ideointi alkoi keväällä 2022. Silloin pohdin muutamaa kiinnostavaa aihetta ja kysyin yhteistyöpäiväkodilta, haluaisivatko he jostakin niistä opinnäytetyön, ja jos haluaisivat, niin millaisen. Päädyimme valitsemaan aiheeksi sukupuolisensitiivisen kasvatuksen. Opinnäytetyön tyypiksi tuli toiminnallinen opinnäytetyö, sillä yhteistyöpäiväkodilta nousi tarve nimenomaan oppaalle. Opinnäytetyö, jossa syntyy jokin tuotos, on toiminnallinen opinnäytetyö (Salonen 2013, 5–6). Siihen kuuluu kaksi prosessia: kehittämistyö, jonka kohteena voi olla esimerkiksi palvelu, tuote tai toiminta, sekä tutkimus, jonka avulla syntyy opinnäytetyö (Kananen 2012, 45). Kesän 2022 ajan työstettiin opinnäytetyön suunnitelmaa ja teoriapohjaa, ja elo-syyskuussa kerättiin aineisto. Syys-marraskuussa aineistoa analysoitiin, tuloksia pohdittiin, opas kirjoitettiin ja se annettiin päiväkodille arvioitavaksi. Marraskuussa opas sai palautteen pohjalta lopullisen muotonsa ja opinnäytetyö jätettiin arvioitavaksi.

Oppaan suunnittelun etenemisen pohjana oli Salosen (2013, 15) lineaarinen malli (kuvio 1). Sen mukaan työ etenee suoraviivaisesti tavoitteen määrittelystä oppaan suunnitteluun, toteutukseen, päättämiseen ja arviointiin.

Työelämälähtöisen oppaan luominen yhteistyöpäiväkodille	Alkukartoituskysely kasvattajille, jonka perusteella opas suunnitellaan	Kyselyn tulosten analysointi, oppaan suunnittelu ja kirjoittaminen	Oppaan lähettäminen testikäyttöön päiväkodille ja sieltä saadun palautteen perusteella mahdolliset muutokset
---	---	--	--

Kuvio 1. Opasprosessin eteneminen lineaarisen mallin mukaan (mukaiillen Salonen 2013, 15)

6.3 Aineistonkeruu

Kysely

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui alkukartoituskysely, jossa kartoitettiin päiväkodin kasvattajien ajatuksia, ideoita, pohjatietoja ja senhetkisiä käytäntöjä. Kysely luotiin sähköisesti Webropolissa. Webropol on LAB-ammattikorkeakoulun käyttämä, tietoturallinen verkkotyökalu. Menetelmäksi valittiin kysely, sillä se on nopea ja anonyymi tapa kerätä tietoa, ja muut osallistujat eivät vaikuta vastaajaan, kuten esimerkiksi ryhmähaastattelussa. Vastauksia sai myös miettiä rauhassa omaan tahtiin ja kyselyn tehdä vastausajan sisällä, kun ehti. Lisäksi kysely vie vähemmän osallistujien aikaa kuin esimerkiksi haastattelu, joten aineistonkeruusta koituisi kyselyn avulla mahdollisimman vähän vaivaa päiväkodin kasvattajille. (Kostamo, Airaksinen & Vilka 2022, 76.) Opinnäytetyöni aikataulu oli myös melko tiivis, ja kyselyn litterointiin ei tarvitsisi käyttää aikaa samalla tavalla kuin esimerkiksi haastatteluja käyttämällä. Kyselyllä kartoitettiin kasvattajien tietopohjaa ja alkuymmärrystä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta sekä toiveita ja ajatuksia oppaaseen.

Kyselyn haasteena voi olla pieni vastausprosentti, mikä oli tässä tutkimuksessa riskitekijä, sillä mahdollisia osallistujia oli vain kymmenen. Kyselyn ulkoasuun, kieleen, selkeyteen ja pituuteen kiinnitettiin huomiota, jotta tutkittavat jaksaisivat varmasti täyttää sen. Kyselyssä oli kymmenen kysymystä, joista muutama oli monivalintakysymyksiä, mutta suurin osa avoimia kysymyksiä. Kyselyn alkuun laitettiin helppoja kysymyksiä. Lomakkeen teossa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että kysymykset eivät johdattele vastaajaa. (Tietoarkisto.)

Kyselystä tehtiin laadullinen, sillä laadullisessa kyselyssä kysytään avoimia mitä, miksi tai miten -kysymyksiä, joilla saadaan vastaajien omia ajatuksia kuuluviin (Kananen 2012, 106). Päiväkoti on pieni, joten laadullisen aineiston analyysi ei ollut liian suuritöinen. Kysely oli auki 8 päivää, jottei aikaa olisi liikaa ja kyselyyn vastaaminen ei unohtuisi. Päiväkodin johtaja myös muistutti kasvattajia kyselyn täyttämistä muutamana kerran vastausajan kuluessa, jottei se unohtuisi keneltäkään.

Työn esittely päiväkodilla

Aineistonkeruu toteutettiin niin, että menin mukaan päiväkodin palaveriin, ja esittelin työtä siellä kasvattajille. Päiväkodin johtajalle oli lähetetty ennen palaveria saatekirje, tietosuojailmoitus sekä kyselyn linkki, joka oli ajastettu aukeamaan palaverin aikaan. Johtaja jakoi ne puolestani kasvattajille, jotta henkilötietoja, esimerkiksi kasvattajien sähköposteja, ei tarvitsisi kerätä tätä työtä varten.

Palaverissa selitin ensin suullisesti suurimmalle osalle kasvattajista, mikä opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus on, mitä työssä tehdään ja mitä tarkoitan sukupuolisensitiivisyydellä, jotta vastaajat ymmärtäisivät mihin osallistuvat ja mistä kyselyssä puhutaan. Siten kaikilla olisi samanlainen käsitys aiheesta ja termin sukupuolisensitiivisyys merkityksestä, mikä on tärkeää, jotta tulokset olisivat luotettavia. (Tietoarkisto.) Tietosuojailmoituksen ja saatekirjeen pääasiat kerrattiin vielä palaverissa. Lopuksi kysyttiin, onko kasvattajilla kysyttävää. Kasvattajat saivat tehdä kyselyn työajalla.

Osa kasvattajista oli työn esittelyn aikaan nukuttamassa lapsia, joten kaikki eivät päässeet paikalle. Esittelyssä läpikäytävät asiat oli suunniteltu ja kirjoitettu ylös etukäteen tarkasti, jotta poissaolleille voitiin lähettää sähköpostilla palaverissa käytyt asiat, ja he saivat työstä samat alkutiedot kuin palaverissa olleet. Sähköposti lähetettiin johtajalle, joka lähetti sen eteenpäin kasvattajille.

On mahdollista, että sukupuolisensitiivisyyden käsitteen selittäminen ennen kyselyä ohjasi vastaajaa vastaamaan kyselyyn myönteisemmin kuin hän ilman selittämistä olisi vastannut, jos hänellä ei ollut aiheesta paljoa pohjatietoa. Opinnäytetyössä ei kuitenkaan ollut tarkoitus tutkia kasvattajien käsityksiä termin merkityksestä, joten se ei vienyt vastauksilta luotettavuutta. Selittäminen oli lisäksi välttämätöntä, sillä muuten vastaajat eivät ehkä olisi ymmärtäneet kysymyksiä samalla tavalla keskenään, jos aihe olisi ollut osalle vieras ja osalle tuttu. Termi selitettiin kuitenkin lyhyesti ja maltillisesti, jottei annettaisi kyselyn kysymyksiin vastauksia.

Opinnäytetyön tekijä on ulkonäöltään hieman sukupuolinormeista poikkeava, mikä voi myös vaikuttaa vastauksiin ja tuloksiin, mikäli vastaaja tulkitsi aiheen henkilökohtaisesti tärkeäksi

tekijälle. Silloin olisi mahdollista, että tutkittava olisi vastannut tekijän nähdessään kysymyksiin myönteisemmin kuin mitä oikeasti ajatteli. Tähän varauduttiin painottamalla opinnäytetyön esittelyssä, että saa vastata ihan rehellisesti, ja jos ei osaa vastata johonkin kohtaan, se ei haittaa, ja sekin on tärkeää tietoa opasta varten.

Saatekirjeen tehtävänä on muun muassa vakuuttaa tutkimuskohde tutkimuksesta ja motiivoida osallistumaan siihen. Osallistumiseen vaikuttaa kolme asiaa: saatteen visuaalinen ilme, sisältö sekä laajuus ja kieli. (Vilka 2021, 189–190.) Myös saatekirjeeseen kiinnitettiin siis erityistä huomiota, jotta saataisiin motivoitua kasvattajia vastaamaan. Saatekirjeessä motivoitiin vastaajaa kertomalla, miksi juuri hänen vastaamisensa on tärkeää ja mitä hän hyötyy siitä.

6.4 Aineiston analyysimenetelmät

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti teemoittelemalla (Salonen 2013, 24; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Teemoittelussa luokitellaan ensin aineisto tiivistetysti eli koodataan se. Koodaaminen tarkoittaa esimerkiksi samaan asiaan liittyvien ilmaisujen etsimistä ja merkitsemistä vaikkapa alleviivaamalla samaan asiaan liittyvät ilmaisut samalla värillä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Alla olevassa taulukossa (kuvio 2) havainnollistetaan työssä tehtyä koodaamista ja teemoittelua. Aineistoa on koodattu värjäämällä vastauksista samaan asiaan liittyvät ilmaisut sinisellä, punaisella ja violetilla. Koodaamisen jälkeen ilmaisut kerättiin allekkain ja niistä muodostettiin teemoja, jotka näkyvät kuvion 2 oikeassa laidassa. Vastauksista esitetään myös sitaatteja, jotta lukija näkee, että aineistoa on todella käytetty. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Koodi	Teema
<ul style="list-style-type: none"> - On puhuttu että ohjataan lapsia leikkeihin sukupuolesta riippumatta, eli ei tyttöjen ja poikien leikkejä. - Kaikille lapsille tarjotaan kaikkia leluja tasapuolisesti 	Leikkien valinta
<ul style="list-style-type: none"> - Ei vielä ole ollut isosti esillä. - Ei ole ollut. - Ei ole ollut varsinaisesti esillä 	Asia ei ole ollut esillä tiimissä
<ul style="list-style-type: none"> - Ei kiinnitetä huomiota siihen ilmeneekö lapsen ulkonäössä tai pukeutumisessa vastakkaisen sukupuolelle tyyppisiä piirteitä, vaan suhdataan siihen normaalina. 	Ulkonäkö ja vaatteet

Kuvio 2. Esimerkki aineiston koodaamisesta ja teemoittelusta

Aineistolähtöisyys tarkoittaa, että tutkija ei pääte etukäteen teoriaa, johon vastaukset sovitetaan, vaan aineistoa luokitellaan kategorioihin sen mukaan, mitkä asiat siitä nousevat esiin (Vilkkä 2021, 163). Välillä teemat muistuttavat aineistonkeruussa käytettyä runkoa, mutta niin ei aina käy. Aineistosta voi löytyä myös uusia teemoja, eivätkä vastaajien käsittelemät aiheet välttämättä noudata tutkijan jäsenystä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Aineistolähtöisyys näkyy työssä käytännössä niin, että vaikka tulokset on jaoteltu kappaleisiin kyselyn kysymysten mukaisesti, niin vastauksia on siirretty eri kysymysten alle, jos ne on tulkittu sopivan paremmin sinne. Esimerkiksi kysymyksen neljä vastauksista on voitu nostaa teema kysymyksen kuusi alle.

Aineistolähtöinen teemoittelu valittiin analysointimenetelmäksi, sillä toiminnallisessa opin-
näytetyössä vastauksia ei analysoida yhtä perusteellisesti kuin tutkimuksellisissa, ja teemoittelu on sopiva analyysimenetelmä siihen tarkoitukseen. Analyysin tulee palvella työn tarkoitusta ja siinä tulee käyttää muutamia metodikirjallisuuden teoksia. (Salonen 2013, 24.) Aineistolähtöisen teemoittelun avulla kasvattajien mielipiteet ja tieto saadaan luokiteltua ja heiltä nousevia teemoja ja ajatuksia saadaan selville, mikä toimii hyvin, kun tarkoituksena on luoda pohja oppaan tekemiselle.

7 Tulokset

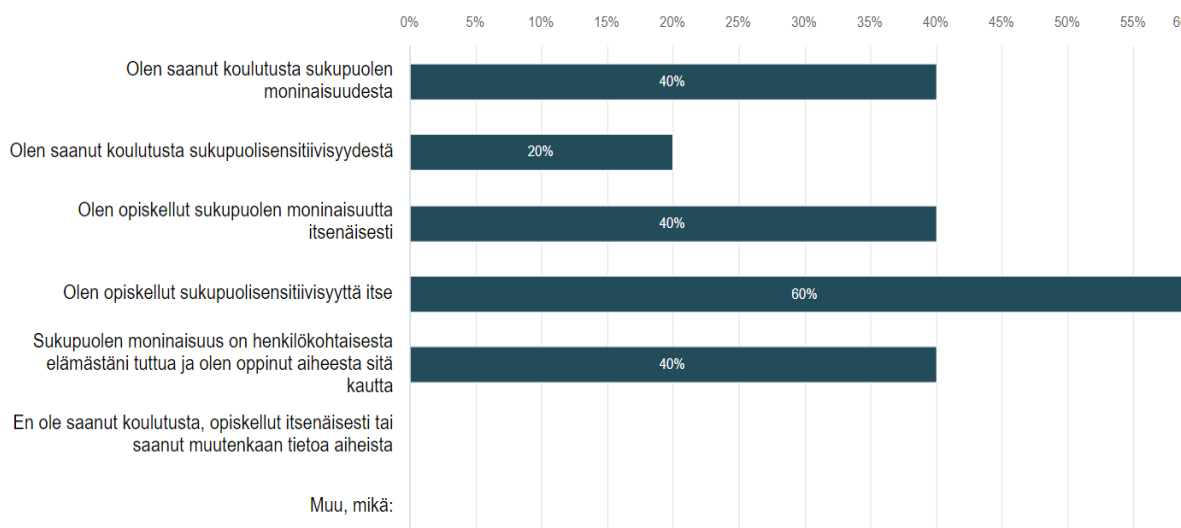
7.1 Kasvattajien vastaukset kyselyyn

Kyselyyn vastasi puolet päiväkodin kasvattajista eli viisi kasvattajaa, mikä oli melko pieni, mutta odotettu määrä, sillä kasvattajia oli päiväkodissa vain kymmenen. Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin suostumusta osallistumiselle ja siihen, että vastauksia käytetään anonymisti tässä opinnäytetyössä. Kaikki osallistujat olivat vastanneet siihen kyllä.

Mielipiteet aiheen tärkeydestä ja tahot, joista kasvattajat ovat oppineet aiheesta

Suurin osa vastaajista eli kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että sukupuolisensitiivisyys on melko tärkeää ja loput kaksi sitä mieltä, että todella tärkeää. Sukupuolen moninaisuus oli kahdelle osallistujalle henkilökohtaisesta elämästä tuttua, ja he myös kokivat aiheen todella tärkeäksi. Loput vastaajat kokivat sen melko tärkeäksi. Oma kokemus siis näytti vaikuttavan siihen, millaisena aiheen kokee. Kaikkien vastaajien mielestä aihe oli ainakin jossain määrin tärkeä, sillä kielteisiä “ei ollenkaan tärkeää” tai “ei kovin tärkeää” -vastauksia ei kysymyseen tullut.

Kuviosta 3 selviää, mistä kasvattajat ovat saaneet tietoa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolisensitiivisyydestä. Koulutusta sukupuolen moninaisuudesta oli saanut kaksi vastaajaa ja sukupuolisensitiivisyydestä vain yksi vastaaja. Tuloksesta voi päätellä, että kasvattajien osaaminen aiheesta oli ollut suurilta osin heidän oman mielenkiintonsa varassa. Sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä oli opiskeltu itsenäisesti enemmän kuin koulutuksissa, eli jonkinlaista tietoa oli olemassa huolimatta varsinaisen koulutuksen puutteesta. Kahdelle vastaajalle sukupuolen moninaisuus oli tuttua henkilökohtaisesta elämästä, ja he olivat oppineet aiheesta sitä kautta. Kaikki vastaajat olivat oppineet sukupuolisensitiivisyydestä vähintään yhtä kautta, sillä “En ole saanut koulutusta, opiskellut itsenäisesti tai saanut muutenkaan tietoa aiheista” -kohtaan ei tullut yhtään vastausta.

Kuvio 3. Kasvattajien tiedonsaantitahot sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolen moninaisuudesta

Sukupuolisensitiivisyys yhteisissä toimintatavoissa

Tiimien yhteisiä toimintatapoja selvitettiin avoimella kysymyksellä “Millä tavoin sukupuolisensitiivinen kasvatusta on ollut esillä tiimissä tai päiväkodin yhteisissä toimintatavoissa?” Kysymyksen teemoiksi nousivat ainoastaan sukupuolisensitiivisyys leikkien valinnassa sekä suhtautuminen lasten ulkonäön tai vaatteiden sukupuolirajojen ylittämiseen normaalinäkökulmasta. Leikit mainittiin kahdesti ja ulkonäkö ja vaatteet kerran. Kolme kasvattajaa oli todennut, ettei asia ole ollut kummempin esillä. Siitä voi tulkita, ettei tiimeillä ole ollut vahvoja yhteisiä käytäntöjä, vaikka kaksi teemaa nousikin esiin. On kuitenkin myös mahdollista, että joku vastaajista oli tiiminsä ainoa, joka vastasi kyselyyn, ja näin ollen hänen tiiminsä teemat eivät toistu muiden vastauksissa. Voi myös olla, etteivät samat asiat vain tulleet eri kasvattajien mieleen vastatessa. Eräs kasvattaja vastasi, että työ sujuu helpommin, kun suhtautumistavat on sovittu ryhmän aikuisten kanssa, eli jonkinlaista keskustelua lienee ollut ainakin hänen tiimissään.

Ei kiinnitetä huomiota siihen ilmeneekö lapsen ulkonäössä tai pukeutumisessa vastakkaisen sukupuolelle tyypillisiä piirteitä, vaan suhtaudutaan siihen normaalinäkökulmasta.

On puhuttu että ohjataan lapsia leikkeihin sukupuolesta riippumatta, eli ei tyttöjen ja poikien leikkejä.

Ei ole ollut varsinaisesti esillä, mutta kaikille lapsille tarjotaan kaikkia leluja tasapuolisesti.

Kasvattajien omat sukupuolisensitiiviset käytännöt

Kasvattajien tämänhetkisiä sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä selvitettiin kysymyksellä ”Missä asioissa tai tilanteissa olet kasvattajana pyrkinyt tietoisesti toimimaan sukupuolisensitiivisesti?” Kysymyksen vastauksissa nousivat esiin teemat kielenkäyttö, värivalinnat, leikki, lapsen huomioiminen persoonana sukupuolirooleihin asettamisen sijaan sekä keskustelu lasten kanssa ”tyttöjen ja poikien jutuista”. Lisäksi eräs kasvattaja vastasi, että on pyrkinyt tiedostamaan omia kulttuurista ja kasvatuksesta nousevia ennakkoluuloja. Leikkien tarjoaminen monipuolisesti kaikille lapsille tuli esille vastauksissa kaksi kertaa, muut teemat esiintyivät kerran.

En liikaa työtötele tai pojittetele.

Jos lapset väittävät esim. tiettyjä värejä, leikkejä tai lastenohjelmia tyttöjen tai poikien jutuiksi, puutun asiaan selittämällä, ettei ole erikseen tyttöjen tai poikien juttuja. Lisäksi pyrin tarjoamaan neutraalisti leikkejä/tekemistä tai vaikka värejä askartelussa.

Pyrin näkemään lapsen kokonaisvaltaisesti ja näkemään lapsessa sen, millainen miinus ja persoona hänellä on.

Omia kulttuurista ja kasvatuksesta nousevia ennakkoluuloja olen pyrkinyt tiedostamaan.

Koska kasvattajat olivat ottaneet näitä asioita jo jossain määrin huomioon, oppaassa korostetaan enemmän muita sukupuolisensitiivisen kasvatuksen osa-alueita. Mainittuja teemoja ei jätetä kuitenkaan oppaasta pois, sillä lähes kaikki niistä mainittiin vain kerran. Kyseessä olivat myös todennäköisesti vain yksittäisten kasvattajien toteuttamat käytännöt, eivätkä tiimin yhdessä sopimat toimintatavat, sillä edellisen kysymyksen vastausten perusteella aihe ei ole ollut paljoa esillä tiimeissä. Oppaaseen lisätään tämän vuoksi Tiimityö-kappale, jossa ohjataan tiimin käytäntöjen yhtenäistämistä ja suunnitelmallisuutta.

Muita kasvattajien tietämiä sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä

Kasvattajien tarkempaa tietopohjaa kartoitettiin kysymyksellä ”Millaisia muita asioita tai tilanteita olet kuullut, joissa kasvattaja voi toimia sukupuolisensitiivisesti? Kirjoita tähän asioita tai tilanteita, joissa et vielä itse ole tietoisesti toiminut sukupuolisensitiivisesti.” Kysymys pyrki selvittämään, mitä sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä kasvattajat tietävät, vaikka eivät vielä itse toteuttaisikaan niitä. Kysymyksen tarkoituksena oli siis se, että oppaaseen ei tulisi liikaa asioita, jotka he jo tietävät.

Eräs vastaaja koki, että ”vauhdikkaille pojille” tarjotaan helposti riehakkaampaa tekemistä. Tulkitsen, että vastaaja kokee muidenkin tiimiläistensä tai päiväkodin kasvattajien toimivan näin, sillä hän käyttää passiivimuotoa ”tarjotaan”. Ilmaisusta ei kuitenkaan voi tietää tarkasti,

keneen sillä viitataan. Vastauksesta ei myöskään käy selvästi ilmi, onko riehakkaampien leikkien tarjoaminen sukupuoleen vai lasten yksilöllisiin tarpeisiin perustuva valinta, vaikka siinä käytetäänkin ilmaisua ”pojille”.

Riehakkaampien leikkien tarjoaminen. Vauhdikkaille pojille tarjotaan herkemmin riehakkaampaa tekemistä.

Muita esiin nousseita teemoja olivat leikkioporukoiden sekoittaminen, jotta tytöt ja pojat eivät leikkisi aina erillään; lasten kanssa keskustelu, ja asioiden puheeksi otto. Näitä asioita kasvattajat tunnistavat toteuttaneensa tähän mennessä vain vähän, joten oppaassa annetaan siis konkreettisia ohjeita myös näihin asioihin.

Ehkä ei ole lasten kanssa kovin paljoa puhuttu näistä asioista, ehkä siihen kaipaisi opastusta miten ottaa asioita puheeksi lasten kanssa.

Ehkä, että eri sukupuoliset lapset leikkisivät enemmän keskenään, eikä tyttö- ja poikaporukoita pelkästään.

Yhdellä vastaajalla ei tullut mitään mieleen, mikä voi kertoa siitä, ettei hänellä ole selkeää kuvaa siitä, mihin kaikkeen sukupuolisensitiivisyys voi liittyä. Toinen taas koki näkevänsä lapsen jo kokonaisvaltaisesti ilman sukupuolijaottelua, jolloin hänen oli vaikea löytää tilannetta, jossa hän ei toimisi sukupuolisensitiivisesti. Vaikka nämä vastaukset ovat melko päinvastaisia, molemmat voivat kertoa siitä, ettei vastaaja tiedä tarkalleen, mitä kaikkea sukupuolisensitiivisyyteen sisältyy, sillä siihen liittyy niin monenlaisia käytäntöjä asenteiden lisäksi.

Näen lapsen kokonaisvaltaisesti, en sukupuolijaottelun kautta, joten nyt en osaa nostaa erityisiä tilanteita, joissa en olisi toiminut sukupuolisensitiivisesti. Tietysti tätä on hyvä itsessään tarkkailla.

Helpot asiat sukupuolisensitiivisyydessä

Kysymyksen ”Mikä sukupuolisensitiivisyydessä on mielestäsi helppoa?” tulokset jakautuivat aiempien kysymysten tapaan vahvasti. Teemoja olivat kasvattajan oma asenne, lasten tasapuolinen kohtelu sukupuolesta riippumatta, lasten persoonan huomiointi, tiimin yhteiset käytännöt, kielenkäyttö sekä eri asioiden, kuten lastenohjelmien, värien tai leikkien sukupuolineutraaleina pitäminen. Kaksi vastaajaa mainitsi kielenkäyttö-teeman, ja kaikki muut teemat nousivat esiin vain kerran. Teemoja nousi vastauksista jälleen useita, mutta mitään teemoista ei voi jättää pois oppaasta, sillä vastaukset olivat yksittäisiä.

Kun oma asenne on kohdallaan ja hyväksyy kaikki erilaiset lapset ja aikuiset omina itsenään helpottaa jo paljon. Kun suhtautumistavat sovittu ryhmän aikuisten kanssa, sujuu työ helpommin.

Tytöttelyn ja pojittelun lopettaminen.

Helppoa on pyrkiä näkemään aito lapsi, jollainen kukakin on.

Värien, leikkien ja muiden yksittäisten asioiden neutraalina pitäminen ja niistä puhuminen.

“Tytöttelyn ja pojittelun” välttäminen, värien ja leikkien neutraalina pitäminen ja lapsen näkeminen omana itsenään olivat käytäntöjä, jotka on melko helppo ottaa käyttöön itseopiskelulla ja ilman syvällistä perehtymistä aiheeseen. Niiden mainitaksi tuleminen on ymmärrettävää, sillä koulutusta ei ollut saatu paljoa. Helpoiksi mainitut asiat olivat suurilta osin samoja kuin käytännöt, joita kasvattajat vastaustensa mukaan toteuttivat päiväkodin arjessa. Siitä voi päätellä, että helpolta tuntuvat käytännöt otetaan todennäköisemmin käyttöön, joten oppaan vinkeissä otetaan myös helppo toteutus huomioon.

Haastavat asiat sukupuolisensitiivisyydessä

Kysymyksen “Mikä sukupuolisensitiivisyydessä on mielestäsi haastavaa?” suurin teema oli vanhojen toimintatapojen rikkomisen, jonka alle asetettiin yhteensä kolme vastausta. Muita esiin nousseita asioita olivat oikeiden sanojen valinta, jottei pahoitaisi lapsen mieltä, tiedon puute aiheesta sekä ajan puute käytäntöjen muuttamiseen. Myös näihin seikkoihin pyritään antamaan oppaassa työkaluja. Useista vastauksista välittyi ajatus, että kasvattajat tiedostavat, että pitäisi toimia sukupuolisensitiivisemmin, mutta heillä ei ole siihen keinoja tai tarvittavaa tietoa, jonka pohjalta toteuttaa toimintaa. Myös näitä hankaluuksia pyritään vähentämään oppaan avulla.

Ettei tahattomasti loukkaa tai pahoita lapsen mieltä valitsemalla sanansa väärin

Yrittää muistaa toimia sen mukaisesti useammin ja aidommin, koska oletukset ovat vahvoja.

En ole varma mitä kaikkea sukupuolisensitiivisyys sisältää, niin vaikea mieltä miten oma toiminta menee sen kanssa yhteen.

Asian reflektointi myös omassa työssä on haastavaa yrittää tehdä, kun on niin monta muutakin asiaa mitä pohtia. Sukupuolisensitiivisyys jää valitettavasti jalkoihin, koska se ei ole mitenkään henk.koht. erityisen tärkeää, vaikka onkin tunnustetusti tärkeä osa nykykasvatusta.

Toiveet ja ideat oppaaseen

Oppaaseen kysyttiin toiveita ja ideoita kysymyksellä “Mitä toiveita tai ideoita sinulla on oppaaseen? (sisältö, ulkoasu, teorian ja käytännön suhde tms.)”. Vastauksista muodostuivat teemat käytännönläheisyys, tiiviys ja visuaalisuus. Oppaaseen toivottiin käytännön vinkkejä ja visuaalisesti miellyttävää ulkonäköä. Oppaasta toivottiin myös sähköistä ja paperista versiota. Yksi vastaaja ei antanut erityisiä toiveita oppaalle.

Vähän teoriaa, enemmän käytäntöä.

Kuvia, ja sähköinen sekä paperinen.

Visuaalisesti miellyttävä ulkonäkö ja helposti lähestyttävyyys lisäävät todennäköisyyttä käyttää sitä. Ei liikaa tekstiä ja jaarittelua. Käytännön esimerkit aina plussaa.

Muita ajatuksia ja terveisiä

Viimeinen kysymys oli vapaaehtoinen vastattava. Kysymys oli “Muita oppaaseen tai aiheeseen liittyviä ajatuksia/terveisiä” Siihen vastasi kolme kasvattajaa, ja vastausten sisältö oli kiitoksia ja kannustusta opinnäytetyön tekoon. Oppaan tai opinnäytetyön sisällön kannalta tämän kysymyksen vastaukset eivät tuoneet uutta tietoa.

7.2 Oppaan kirjoittaminen

Hyvä opas on ulkoasultaan ja sisällöltään selkeä, ja esimerkiksi loogiset otsikot, väliotsikot ja kappaleet ovat tärkeitä. Mahdolliset hankalat termit tulee selittää auki ja perustella, miksi kukin asia tai vinkki on tärkeä, jotta lukija ymmärtää, miksi sen mukaan pitäisi toimia. Jos ohje perustuu hankalalukuiseen lakitekstiin, sitä on selkiytettävä tai jopa kirjoitettava omin sanoin, jotta ymmärtäminen helpottuu. Oppaassa on hyvä olla myös yhteystietoja, joista saa lisätietoa. Se tarkoittaa tässä työssä esimerkiksi nettilinkkejä aiheeseen liittyville luotetuille sivustoille. (Kotimaisten kielten keskus.)

Vastausten analysoinnin jälkeen kirjoitettiin Opas sukupuolisensitiiviseen varhaiskasvatukseen. Oppaassa on teoriaa, käytännön keinoja sekä kysymyksiä pohdittavaksi sukupuolisensitiiviseen varhaiskasvatukseen liittyen. Oppaan sisällön tarkemmassa suunnittelussa hyödynnettiin kasvattajien vastauksia. Oppaasta tuli kasvattajien toiveiden mukaisesti sähköisen version lisäksi myös fyysinen vihko, joka on helppo napata käteen työn ohessa. Vastaajista kukaan ei erityisesti toivonut teoriaosuuksia oppaaseen, vaan enemmänkin käytännön vinkkejä, mutta teorian tietoa kirjoitettiin tukemaan käytännön vinkkejä ja antamaan niille perustelut. Oppaasta toivottiin tiivistä, joten siitä jätettiin pois kaikki tieto, joka ei ole vinkkien ymmärtämisen kannalta välttämätöntä. Oppaasta tuli siitä huolimatta melko pitkä, sillä

sukupuolisensitiivisyyden osa-alueita on paljon ja sivut jätettiin mieluummin väljiksi kuin täyteen pakatuiksi. Oppaan ulkoasusta tehtiin myös visuaalisesti miellyttävä, jotta opasta olisi mukavampaa ja todennäköisempää käyttää.

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön liittyvät keskustelu, arviointi, palaute ja toiminnan uudelleen suuntaaminen (Salonen 2013, 6), joten kun opas oli valmis, se annettiin päiväkodin käyttöön testattavaksi ja valmistauduttiin siihen, että oppaaseen tehdään tarvittaessa muutoksia. Oppaan ensimmäinen versio lähetettiin ensin sähköisessä muodossa päiväkodille testattavaksi syys-lokakuun vaihteessa. Kasvattajille annettiin kaksi viikkoa aikaa antaa palautetta ja korjausehdotuksia oppaaseen, mutta työntekijöillä oli juuri silloin paljon poissaoloja, joten palautteen saaminen venyi vielä pari viikkoa. Palaute saatiin marraskuun alkupuolella. Lisäksi johtaja toivoi ensimmäisten kahden testausviikon jälkeen, että saisi oppaasta tulostettavan version, jota olisi helpompaa lukea töissä kuin sähköistä versiota.

Oppaan sisältö ja ulkonäkö valittiin tämän työn teoriapohjan ja kasvattajien vastausten perusteella. Kasvattajien toiveiden mukaan oppaassa keskityttiin käytäntöön, ja käytännön vinkit laitettiin vihreälle pohjalle, jotta ne löytyisivät helposti ja nopeasti ja kynnys oppaan käyttöön madaltuisi.

Palautetta kerättiin seuraavilla kysymyksillä:

- Mikä oppaassa on onnistunut?
- Mitä oppaasta pitäisi muuttaa, tai mikä siinä tökkii?
- Tuntuuko, että opas on helppo vai hankala ottaa käyttöön, ja onko kynnys sen käyttöön tarpeeksi matala? Miksi?

Päiväkodin johtaja kokosi kasvattajien palautteet yhteen ja lähetti ne työn tekijälle sähköpostilla. Kasvattajat vastasivat, että oppaassa oli onnistunutta ulkoasu, joka herätti yleisesti kiitosta. Asettelusta pidettiin ja kuvitettua ja värikästä opasta oli mukava lukea. Opas sisälsi paljon asiaa ja uuttakin tietoa kasvattajille. Teksti oli helppolukuista ja oppaan rakenne oli selkeä. Kasvattajat pitivät siitä, että käytännön vinkkejä oli paljon, ja selkeyttä lisäsi se, että vinkit oli korostettu eri värillä. Kirjavinkeistä pidettiin ja lähdeluettelo oli laaja. Opas keräsi yleisesti kiitosta.

Kysymykseen siitä, mitä oppaassa pitäisi muuttaa, kommentoitiin, että yhdellä sivulla oli lause, josta puuttui yksi sana. "Mitä sukupuolisensitiivisyys ei ole" -laatikko oli myös tyhjentynyt viimeisimmän tallennuksen yhteydessä. Lisäksi luvut kaksi ja kolme muodostivat melko ison kokonaisuuden, johon toivottiin tiivistämistä.

Viimeinen kysymys koski sitä, koetaanko opas helpoksi vai haastavaksi ottaa käyttöön ja miksi. Siihen vastattiin, että oppaasta on helppo poimia tarvitsemansa ja kaikkea ei tarvitse käydä läpi, että löytää vastauksia. Aihe tiedostettiin tärkeäksi ja yhtä mieltä oltiin siitä, että sensitiivisyydestä sukupuolten kohtaamisessa on syytä puhua enemmän, jotta löydetään tiedostamattomat käsitykset ja asenteet, jotka ohjaavat toimintaa. Siinä opas kannustaa ja helpottaa alkuun pääsemisessä, ja valmiit kysymykset auttavat saamaan ajatuksesta kiinni.

Hankalaksi koettiin sukupuolten moninaisuuden ilmenemisen puheeksi ottaminen lasten kanssa, mutta ajateltiin, että aihetta käsittelevät lapsille suunnatut kirjat voivat toimia siinä apuna. Oman työn videointi koettiin myös vaikeaksi, ja kynnys siihen lähtemiseen oli korkea, vaikka videoinnin idea ja hyödyt ymmärrettiinkin. Päiväkodin johtaja kommentoi, että käyttöön opas tulee varmasti, ainakin ensi vaiheessa ajatusten herättäjänä ja keskustelun avaajana. Johtaja arveli, että käytännön vinkeistä riittää ammennettavaa pitkäksi aikaa.

Opasta muokattiin vastaamaan näihin palautteisiin, eli virheet korjattiin ja kolmatta lukua tiivistettiin niin, että saatiin poistettua oppaasta yksi sivu. Lauseita lyhenneltiin myös luvusta kaksi. Sukupuolen moninaisuudesta puhumisen hankaluus tuli esille alkukartoituksen lisäksi oppaan palautteissa, joten oppaaseen lisättiin vielä uusi sitä koskeva vinkki. Vinkki tuo esiin sen, että kasvattajan ei tarvitse tietää sukupuolen moninaisuudesta kaikkea tai osata aihetta erinomaisesti puhuakseen siitä, vaan lasten kanssa voi myös ihmetellä yhdessä ja etsiä tietoa. Aina on parempi sanoa epätäydellisesti kuin ettei sanoisi mitään.

8 Yhteenveto

8.1 Pohdinta ja jatkotutkimusideat

Työn tärkeimpiä tuloksia olivat, että kasvattajat olivat saaneet vain vähän koulutusta sukupuolisensitiivisyydestä, mutta itsenäisesti sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta oli opiskeltu enemmän. Aihetta pidettiin kuitenkin tärkeänä. Sukupuolisensitiivisyys ei ole ollut tiimeissä paljoa esillä, mutta kasvattajat toteuttivat ja tiesivät muutamia sukupuolisensitiivisyyden osa-alueita. Käytäntöjen yhtenäisyys tiimien sisällä näyttäytyi heikkona. Helppimmaksi sukupuolisensitiivisyydessä koettiin asioiden ja kielenkäytön sukupuolineutraalina pitäminen sekä lapsen näkeminen omana itsenään. Haastavaksi koettiin se, ettei tietoa ja keinoja sukupuolisensitiivisyyden laajempaan toteuttamiseen ollut tarpeeksi. Oppaasta toivottiin käytännönläheistä, visuaalista ja tiivistä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä päiväkodin tietoisuutta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Tavoitteessa onnistuttiin, sillä kasvattajien palautteen mukaan opas herätti ajatuksia ja tarjosi heille myös uutta tietoa aiheesta. Oppaaseen pyrittiin kirjoittamaan vinkkejä ja tietoa kaikista sukupuolisensitiivisyyden osa-alueista, jotka jäivät puuttumaan tai vähäisiksi kasvattajien vastauksissa alkukartoituskyselyyn.

Aiheen tärkeys nykyajan varhaiskasvatuksessa oli vastausten mukaan huomattu, ja moni olikin perehtynyt sukupuolisensitiivisyyteen tai sukupuolen moninaisuuteen itsenäisesti. Itsenäiseen perehtymiseen liittyy kuitenkin se riski, että löydetty tieto on epäluotettavaa, joten koulutus olisi itsenäistä perehtymistä parempi vaihtoehto tiedonsaantiin. Vastaajat mainitsivat kuitenkin tietävänsä useita sukupuolisensitiivisyyden osa-alueita, jotka löytyvät myös luotettavista lähteistä, esimerkiksi leikkien ja kielenkäytön sukupuolittamisen välttämisen. He ovat siis löytäneet itsenäisesti vähintään jossain määrin oikeiden asioiden äärelle.

Vaikka kasvattajilla oli tietoa sukupuolisensitiivisyydestä, aiheen syvällisempi ymmärrys oli osittain puutteellista, mikä on ymmärrettävää koulutuksen puutteen vuoksi. Vastauksista jäivät puuttumaan sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen osa-alueista joko kokonaan tai osittain esimerkiksi tilojen ja ympäristön huomiointi, suunniteltu keskustelu tai toiminta kuten draama lasten kanssa, tiimityön merkitys, sukupuolen moninaisuuden huomiointi, leikkien sekoittelu sekä kirjojen ja satujen käyttäminen.

Tutkimuksen tuloksia ei voi täysin verrata aiempaan teoretietoon, sillä sen tarkoitus oli selvittää vain pienen kasvattajajoukon tietoa aiheesta sekä ajatuksia ja toiveita oppaaseen. Tutkimuksen tulokset eivät siis ole yleistettävissä. Tulokset kuitenkin tukevat aiempaa tietoa siitä, että kaikki kasvattajat eivät vielä tiedä, mitä kaikkea käsite sukupuolisensitiivisyys pitää sisällään (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018a). Kasvattajat ymmärsivät

sukupuolisensitiivisyyden ajatuksen, mutta eivät täysin tiedostaneet, missä kaikessa sukupuolisensitiivisyys voi näkyä. Tulos sopii hyvin yhteen myös Törölään (2019) tutkimuksen kanssa, jossa hän oli tutkinut Helsingin varhaiskasvatuksen työntekijöiden koulutuspohjaa sukupuolisensitiivisyydestä. Tutkimuksessa selvisi, että aihetta oli opiskeltu itsenäisesti, mutta koulutusta oli saatu vain vähän, ja tarjolla ollut koulutus oli ollut usein valinnaista. Valinnaisuus aiheuttaa sen, että ne opiskelijat, jotka saattaisivat tarvita kurssia eniten, jättävät sen ottamatta, ja jo valmiiksi aiheesta tietävät valitsevat sen. Pakollinen koulutus olisi tärkeää myös siksi, että yhteisten toimintatapojen kehittäminen tiimeissä voi hankaloitua, jos työntekijöiden koulutus- ja tietotaso on keskenään kovin erilainen.

Aineistoa analysoidessani pohdin yhteistyöpäiväkotini ja koko Suomen varhaiskasvattajien yleistä mielenkiintoa ja innokkuutta sukupuolisensitiivisyyteen liittyen. Vain puolet kasvattajista vastasi kyselyyn johtajan useammasta muistutuksesta huolimatta, ja eräs vastaaja oli sitä mieltä, että aiheen reflektointi töissä on haastavaa, kun on niin monta muutakin asiaa pohdittavana eikä aihe ole henkilökohtaisesti tärkeä. Pohdin, olisiko tässäkin kyse koulutuksen puutteesta ja siitä, ja aihe on usein melko vieras, ellei itse ole perehtynyt siihen syystä tai toisesta. Tämän vierauden vuoksi aiheen tärkeyttä tai kaikkia siihen sisältyviä asioita ei usein tunnisteta, ja siihen voi joskus myös liittyä vahvoja mielipiteitä. Kyselyn vastaustenkin perusteella aihetta pitivät tärkeimpänä ne, joilla oli henkilökohtaisessa elämässään sukupuoleltaan moninaisia ihmisiä. Varhaiskasvatussuunnitelma kuitenkin velvoittaa sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen, joten jokaisessa ryhmässä sen tulisi toteutua, vaikka henkilökohtaisesti aihe ei olisikaan itselle tärkeä.

Alkukartoituksessa helpoiksi koetut ja kasvattajien toteuttamat käytännöt olivat suurilta osin samoja, mikä voi viitata siihen, että helpon tuntuiset keinot tulee otettua helpommin käyttöön. Tämä kävi ilmi myös kasvattajien palautteessa oppaan ensimmäisestä versiosta. Palautteessa mainittiin, että erityisesti oman toiminnan videointi koettiin vaikeaksi ottaa käyttöön. Se on täysin ymmärrettävää, sillä videointi voi tuntua siltä, että omia virheitä etsitään ja osoitellaan. Sukupuolen moninaisuudesta puhuminen koettiin myös hankalaksi. Eräs kyselyn vastaaja totesikin, että häntä jännittää, ettei pahoita lapsen mieltä valitsemalla sanojaan väärin. Tämä voi johtua siitä, että emme ole omassa lapsuudessamme kuulleet tarpeeksi neutraalia puhetta aiheesta, emmekä tiedä, kuinka siitä kuuluisi puhua. Kaikki oppaan vinkit eivät tule varmaankaan päiväkodilla heti käyttöön, mutta oppaassa on myös paljon helppoja ja yksinkertaisia vinkkejä. Uusia vinkkejä voikin ottaa käyttöön sitä mukaa, kun entisistä tulee rutiineja.

Opinnäytetyön vahvuus on opas, josta tuli mielestäni sopivan laaja, visuaalisesti miellyttävä ja kattava, ja siitä voisi olla hyötyä mille tahansa päiväkodille. Kasvattajien mielipiteet olivat

myös linjassa aiempien tutkimusten kanssa, mikä parantaa työn luotettavuutta, vaikka vastaajajoukko olikin pieni. Oppaasta ei siis todennäköisesti tullut kovin erilainen kuin isommalle kohderyhmälle tehdystä oppaasta olisi tullut.

Opinnäytetyön aineistonkeruussa olisi voitu saada laajempia vastauksia esimerkiksi teema-haastatteluiden avulla. Tässä työssä aineiston analyysivaiheesta muodostui melko yksinkertainen, sillä aineisto oli suppea. Työn kohderyhmäksi olisi myös voitu valita jokin suurempi joukko päiväkoteja, jotta yleistettävämpää tietoa olisi saatu kerättyä ja opasta olisi saatu levitettyä mahdollisimman laajalle. Tällöin oppaasta olisi kuitenkin tullut huomattavasti kohdistettu tietyn yksikön tarpeisiin.

Yksi jatkotutkimusidea voisi olla esimerkiksi se, että vuoden päästä tutkittaisiin, onko tämän työn yhteistyöpäiväkodin kasvattajien tietämys aiheesta lisääntynyt. Aihetta voisi myös tutkia lisää eri näkökulmista, esimerkiksi selvittää varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhempien kokemuksia tai näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta tai sukupuolisensitiivisyydestä. Yksi mahdollinen aihe voisi myös olla toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoitus olisi luoda vanhemmille oma opas lapsensa sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen ja omaksi itsekseen kasvamisen tukemiseen. Jatkossa voisi myös tutkia lisää sitä, miten saateenkaarevia vanhempia kohdataan varhaiskasvatuksessa.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettiset näkökohdat

Etiikka tutkii sitä, mikä on oikein tai väärin, hyvää tai pahaa sekä moraalista toimintaa. Tutkimuksessa se tarkoittaa tutkijan toimintatapoja, joilla hän luo kestävästi tietoa ja kohtelee ihmisiä hyvin. (Vuori.) Tutkimusetiikka kuuluu hyvään tieteelliseen käytäntöön, jota kaikkien tutkijoiden pitää noudattaa (Tasa-arvoasiain neuvottelukunta 2012). Tutkijan on huomioitava muun muassa ihmisarvo, yksityisyys ja itsemääräämisoikeus ja huolehtia, ettei tutkitaville koidu haittoja osallistumisesta (Vuori). Myös opinnäytetyön eettisiä suosituksia on noudatettava. Niitä ovat muun muassa tarvittavien lupien hankkiminen, suostumuksen pyytäminen, tutkimuksen kohteiden riittävä informointi ja sekä tietosuojasiat. (Raivo & Lempinen 2019, 14.)

Työssä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja LABin opinnäytetyön ohjeita. Opinnäytetyössä ei käsitellä henkilötietoja eli tietoja, joista henkilö voi olla suoraan tai epäsuoraan tunnistettavissa (Raivo & Lempinen 2019, 18). Kyselyn kysymykset koskivat vastaajien senhetkisiä tietoja ja ajatuksia sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja sukupuolen moninaisuudesta sekä päiväkodin tai tiimin käytännöistä. Lisäksi kysyttiin ideoita ja toiveita oppaaseen. Aineiston lainauksissa, joita tehtiin opinnäytetyön raporttia varten, ei tule ilmi mitään,

mistä henkilön voisi tunnistaa. Eettistä ennakoarviointia ei tarvittu, sillä tutkimuksessa ei ole riskejä tai uhkia esimerkiksi tutkittavien terveydelle tai turvallisuudelle. (Vastuullinen tiede 2018.) Tietoja säilytetään korkeakoulun tietoturvalisellä palvelimella tutkijan henkilökohtaisen salasanan takana. Tiedot tuhotaan, kun niitä ei enää tarvita eli viimeistään joulukuussa 2022, kun opinnäytetyö julkaistaan. Tietoihin pääsee käsiksi ainoastaan tutkija.

Tutkimuslupa tarvittiin ja hankittiin, sillä tutkimuksen kohteena on päiväkodin henkilöstö. Jokainen kasvattaja sai myös valita täysin vapaaehtoisesti, osallistuiko tutkimukseen. (Raivo & Lempinen 2019, 21.) Suostumusta kysyttiin myös kyselyn alussa. Ennen opinnäytetyön toteuttamista tehtiin myös yhteistyösopimus.

Opinnäytetyön luotettavuus

Laadullisen aineiston erityispiirre on, että eri ihmiset voivat tulkita sitä eri tavalla (Kananen 2012, 117). Laadullisia tutkimusmenetelmiä käytettäessä tehdään jatkuvasti luotettavuuden arviointia. Sitä tehdään suhteessa teoriaan, analyysitapaan, aineiston ryhmittelyyn, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan, tuloksiin sekä johtopäätöksiin. Kaikki valinnat täytyy siis perustella ja kertoa, minkä mahdollisuuksien joukosta valinnat on tehty. (Vilka 2021, 197.) Tällöin ulkopuolinen lukijakin pystyy seuraamaan ja pääättelemään, ovatko valinnat oikeita ja onko tutkimuksessa aukkoja. Työssä myös dokumentoidaan ja kirjoitetaan auki kaikki tehty, jotta sen arvioitavuus paranee. (Kananen 2012, 165, 173.)

Luotettavuutta kuvaa myös se, että toinen tutkija voisi löytää aineistosta samat tulokset, joko pelkästään tai mahdollisten muiden tulkintojen lisäksi. Tuomen ja Sarajärven (2002, 133) mukaan tutkimuksessa tulee myös tuoda ilmi puolueettomuusnäkökulma, eli tuoda näkyväksi kaikki tahatonta puolueellisuutta aiheuttavat seikat, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen tulkintaan tai tuloksiin. Näitä voivat olla esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, arvot, uskomukset tai se, että tutkija on tutkittavan yhteisön jäsen. Tutkimuksen tulee olla arvovapaata, ja läpinäkyvyys tuo tutkimukselle sitä. (Vilka 2021, 197–198.)

Toiminnallisen opinnäytetyön luotettavuutta voidaan arvioida pohtimalla sen validiteettia ja reliabiliteettia. Validiteetti eli pätevyys tarkoittaa, että tutkimus mittaa sitä, mitä sen oli tarkoituskin mitata. (Kananen 2012, 173.) Tutkimuksessa tähän kiinnitettiin huomiota esimerkiksi kyselyn kysymyksiä pohdittaessa sekä niitä analysoitaessa, jotta niissä ei keskityttäisi väärin asioihin. Kysely onnistui mittaamaan sitä mitä piti, eli sen validiteetti oli hyvä. Lähes kaikki vastaukset vastasivat siihen, mitä oli tarkoitus kysyä, joten kysymykset olivat tarpeeksi selkeitä ja myös siltä osin kysely oli luotettava. Siksi vastauksia pystyttiin käyttämään oppaan suunnittelussa. Kysely suunniteltiin teoriapohjan perusteella ja niin, ettei siihen tule systemaattista virhettä, eli vastaajat eivät esimerkiksi voi ymmärtää jotakin kysymystä

väärin (Vilkka 2021, 193). Kyselyä testattiin ulkopuolisilla henkilöillä ennen jakamista tutkimuksen kohderyhmälle, ja siihen tehtiin muutamia korjauksia.

Reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä eli sitä, että jos tutkimus toistettaisiin saman kohderyhmän kohdalla uudelleen tutkijasta riippumatta, saataisiin samat tulokset. Kyseessä on siis tulkinnan ristiriidattomuus. (Kananen 2012, 173–174; Vilkka 2021, 194.) Tähän kiinnitettiin huomiota analyysivaiheessa perustelemalla aineistosta nousevat teemat ja niiden pohjalta tehdyt päätelmät huolellisesti. Vastausten merkitysten tulkinta on pyritty pitämään poissa tulosten analysoinnista, sillä vastaajien ajatuksista ei voi luotettavasti tietää muuta kuin mitä on suoraan sanottu. Jos tulkintaa on tehty, tulkinta ja sen epävarmuus on tuotu selkeästi ilmi.

Siirrettävyys tarkoittaa, että tutkimustulos pitää paikkansa muissakin vastaavissa tapauksissa. Se edellyttää, että tutkimusasetelma ja -kohde sekä lähtökohdat on kuvattu tarkkaan, jotta tulosten soveltaja voi päätellä, onko hänen organisaationsa tilanne vastaava. (Kananen 2012, 175.) Tutkimus mittasi vain yhden päiväkodin kasvattajien mielipiteitä ja päiväkodin alkutilannetta, joten tulokset eivät välttämättä päde muissa päiväkodeissa. Tutkimus on kuitenkin kuvattu tarkkaan, joten lukija pystyy arvioimaan, voiko hänen organisaationsa hyötyä tuloksista ja niitä käyttäen luodusta oppaasta.

Opinnäytetyön teoriaosassa pyrittiin käyttämään ajantasaisia, alle kymmenen vuotta vanhoja lähteitä. Poikkeuksia tehtiin siinä tapauksessa, ettei tietystä aiheesta löytynyt uudemmaa tietoa, tai vanhemmassa lähteessä oli sama tieto kuin uudemmassa, mutta kattavammin kirjoitettuna. Oppaassa käytettiin samoja lähteitä kuin opinnäytetyön raportissa. Tieto etsittiin luotettavista lähteistä eli artikkeleista, raporteista, tutkimuksista, tieteellisistä julkaisuista ja vähintään YAMK- tai maisteritason koulutuksiin tehdyistä opinnäytteistä. Myös sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyviä hankkeita ja järjestöjä, kuten Setan ylläpitämää Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskusta sekä Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanketta käytettiin lähteinä, sillä niillä on kattavaa ja ajankohtaista tietoa aiheista. Hanke ja järjestöt tarjosivat lisäksi paljon konkreettisia vinkkejä, joita tarvittiin oppaaseen. Tietoa etsittiin tieteellisen tiedon hakukoneiden kautta suomen- ja englanninkielisiltä verkkosivustoilta sekä painetusta kirjallisuudesta. Käytettäviä tieteellisen tiedon hakukoneita olivat muun muassa Google Scholar, Finna.fi ja Lab Primo.

Lähteet

Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä – sukupuolitietoinen näkökulma päiväkodin arkeen. Pro gradu -tutkimus. Viitattu 24.8.2022. Saatavissa <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/94663/Alasaari2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Alasaari, N. & Katainen, R. 2016. Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Viitattu 12.8.2022. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P. & Nieminen, M. 2018. Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Viitattu 25.8.2022. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf

Eliot, L. 2017. Dr Lise Eliot - Brain and Gender in Infant Social Development. YouTube-video. Viitattu 19.5.2022. Saatavissa [Dr Lise Eliot - Brain and Gender in Infant Social Development](#)

Hujala, E. & Turja, L. 2020. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 5. uudistettu painos. PS-kustannus: Jyväskylä.

Huuska, M. 2016. Seksologinen aikakauskirja 2(1). Suomen seksologinen seura ry. Helsinki. Viitattu 15.8.2022. Saatavissa https://seksologinenseura.fi/wp-content/uploads/2017/04/SeksologinenAikakauskirja_21.pdf

Jaskari, O. & Keski-Rahkonen, A. 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 137(17):1781-8. Viitattu 24.8.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo16384.pdf>

Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T. & Klemetti, R. 2020. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Työpaperi 38/2020. Viitattu 15.8.2022. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140742/URN_ISBN_978-952-343-580-3.pdf

Kamula-Enqvist, E. 2017. Sinun sukupuolesi on minulle totta: näkökulmia sukupuoleen ja sukupuolen moninaisuuteen lapsuudessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 12.8.2022.

Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/181420/Emmi_Kamula-Enqvist_pg_201x.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Karvinen, M. & Kalliokoski, H. 2019. Sukupuolen moninaisuus ja lapset. Setä. Viitattu 18.8.2022. Saatavissa https://www.dropbox.com/s/pina1x952cjbamu/Opas_varhaiskasvattajille2019.pdf?dl=0

Karvinen, M. 2019. Tuore opas varhaiskasvattajille keskittyy sukupuolen moninaisuuteen. Viitattu 13.5.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/2019/01/25/tuore-opas-varhaiskasvattajille-keskittyy-sukupuolen-moninaisuuteen/>

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Helsinki: Art House.

Kotimaisten kielten keskus. Ohjeita ohjeiden tekijöille. Viitattu 9.8.2022. Saatavissa https://www.kotus.fi/ohjeet/hyvan_virkakielen_ohjeita/millaisia_ovat_toimivat_ohjeet_ja_kysymykset/ohjeita_ohjeiden_tekijoille

Laakso, L. 2007. Medikalisoitu intersukupuolinen keho. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10077/1/URN_NBN_fi_jyu-2007377.pdf

Lackman-Ala-Poikela, S. 2014. Sukupuolittuneet käytännöt, lelut ja leikit varhaiskasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 13.5.2022. Saatavissa <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59663/Lackman-Ala-Poikela.Sanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002.

Naisasialiitto Unioni ry. Draama ja vetäytyvä lapsi. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. Viitattu 22.8.2022. Saatavissa <http://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/toiminta-ja-arki/lue-lisaa-aiheesta-draama-ja-vetaytyva-lapsi/>

Naisasialiitto Unioni ry. Kuka hallitsee tilaa? Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. Viitattu 22.8.2022. Saatavissa <http://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/tilat-ja-valineet/kuka-hallitsee-tilaa/>

Nukarinen, A. & Pakanen, S. 2019. "Koska ne on tyttö ja poika" - Lasten käsityksiä sukupuolesta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 19.5.2022. Saatavissa

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/116467/Nukarinen_Pakanen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Viitattu 19.5.2022. Saatavissa

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Raivo, P. & Lempinen, P. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Arene. [https://www.arene.fi/wp-](https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382)

[content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382](https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382)

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. PS-kustannus: Jyväskylä.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Teemoittelu. KvaliMOTV -

Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 10.6.2022. Saatavissa https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Koodaus. KvaliMOTV -

Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 9.6.2022. Saatavissa https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turun ammattikorkeakoulu. Puheenvuoroja 72. Viitattu 30.5.2022. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 3.6.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus b. Sukupuolen moninaisuuden sanasto.

Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suomen perustuslaki 731/1999.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Mitä on tasa-arvo? Viitattu 3.9.2022. Saatavissa <https://tane.fi/tasa-arvo>

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. 2018a. Tasa-arvoinen päiväkotit 1/5: Sukupuolisen-sitiivinen varhaiskasvatus. Youtube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa [Tasa-arvoinen päiväkotit 1/5 : Sukupuolisen-sitiivinen varhaiskasvatus](#)

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. 2018b. Tasa-arvoinen päiväkoti 5/5: Kieli ja vuorovaikutus. YouTube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa [Tasa-arvoinen päiväkoti 5/5 : Kieli ja vuorovaikutus](#)

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. 2018c. Tasa-arvoinen päiväkoti 2/5: Leikki. YouTube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa [Tasa-arvoinen päiväkoti 2/5 : Leikki](#)

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. 2018d. Tasa-arvoinen päiväkoti 3/5: Varhaiskasvatusympäristö. YouTube-video. Viitattu 12.8.2022. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=Cx3jLZGcBkM&ab_channel=Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus-hanke

Tieteen termipankki. 2020. Draama. Viitattu 22.8.2022. Saatavissa <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:draama>

Tietoarkisto. Kyselylomakkeen laatiminen. Viitattu 10.6.2022. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>

Törölä, S. 2019. Koulutus sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen tukena. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 10.11.2022. Saatavissa [Koulutus sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen tukena \(helsinki.fi\)](#)

Vastuullinen tiede. 2018. Milloin tutkimus tarvitsee eettisen ennakoarvioinnin? Viitattu 9.6.2022. Saatavissa <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/milloin-tutkimus-tarvitsee-eettisen-ennakoarvioinnin>

Viitamaa-Tervonen, O., Bruun, N., Nummijärvi, A., Nousiainen, K. & Koskinen-Sandberg, P. 2019. Samapalkkaisuuden perusteet ja edistäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:28. Viitattu 25.8.2022. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161500/R_28_19_Samapalkkaisuusperusteet.pdf

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit. Jyväskylä: PS-kustannus

Zell, E., Krizan, Z. & Teeter, S. 2015. Evaluating gender similarities and differences using metasyntesis. American Psychologist. Viitattu 20.5.2022. Saatavissa <file:///C:/Users/Jenni/Downloads/ZellKrizanTeeter.pdf>

Liite 1. Kyselylomake

Kysely sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta Lahden alueen yksityisessä päiväkodissa

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Ymmärrän, mikä opinnäytetyön tarkoitus on ja mihin vastauksiani käytetään. Suostun siihen, että vastauksiani käytetään anonyymisti oppaan luomisessa ja opinnäytetyön raportissa, joka julkaistaan Theseus-verkkosivulla. *

Kyllä

Ei

2. Sukupuolisensitiivinen kasvatus on minusta... *

Ei ollenkaan tärkeää

Ei kovin tärkeää

Melko tärkeää

Todella tärkeää

En osaa sanoa

3. Mikä tai mitkä seuraavista väittämistä kuvaavat tietopohjaasi sukupuolisensitiivisyydestä tai sukupuolen moninaisuudesta? *

Olen saanut koulutusta sukupuolen moninaisuudesta

Olen saanut koulutusta sukupuolisensitiivisyydestä

Olen opiskellut sukupuolen moninaisuutta itsenäisesti

Olen opiskellut sukupuolisensitiivisyyttä itse

Sukupuolen moninaisuus on henkilökohtaisesta elämästäni tuttua ja olen oppinut aiheesta
sitä kautta

En ole saanut koulutusta, opiskellut itsenäisesti tai saanut muutenkaan tietoa aiheista

Muu, mikä:

4. Millä tavoin sukupuolisensitiivinen kasvatus on ollut esillä tiimissänne tai päiväkodin yhteisissä toimintatavoissa? Jos se ei ole vielä koskaan ollut esillä, vastaa "ei ole ollut".

5. Missä asioissa tai tilanteissa olet kasvattajana pyrkinyt tietoisesti toimimaan
sukupuolisensitiivisesti? Jos et ole pyrkinyt, vastaa "en ole pyrkinyt". *

6. Millaisia muita asioita tai tilanteita olet kuullut, joissa kasvattaja voi toimia
sukupuolisensitiivisesti?
Kirjoita tähän asioita tai tilanteita, joissa et vielä itse ole tietoisesti toiminut
sukupuolisensitiivisesti. *

7. Mikä sukupuolisensitiivisyydessä on mielestäsi helppoa? *

8. Mikä sukupuolisensitiivisyydessä on mielestäsi haastavaa? *

9. Mitä toiveita tai ideoita sinulla on oppaaseen? (sisältö, ulkoasu, teorian ja käytännön suhde tms.) *

10. Muita oppaaseen tai aiheeseen liittyviä ajatuksia/terveysiä:

Liite 2. Opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen

OPAS SUKUPUOLI- SENSITIIVISEEN KASVATUKSEEN

Tekijä Jenni Juntunen, sosionomiopiskelija
LAB-ammattikorkeakoulu 2022

Tietoa oppaasta

Tämä on opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen, jonka on tehnyt LAB-ammattikorkeakoulun opiskelija Jenni Juntunen opinnäytetyönsä osana syksyllä 2022.

Tässä oppaassa on tietoa ja käytännönläheisiä vinkkejä liittyen sukupuoleen ja sen moninaisuuteen, stereotypioihin ja niiden käsittelyyn sekä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen.

Oppaassa oleva tieto on kerätty luotettavista lähteistä, kuten tieteellisistä artikkeleista, tutkimuksista ja laista.

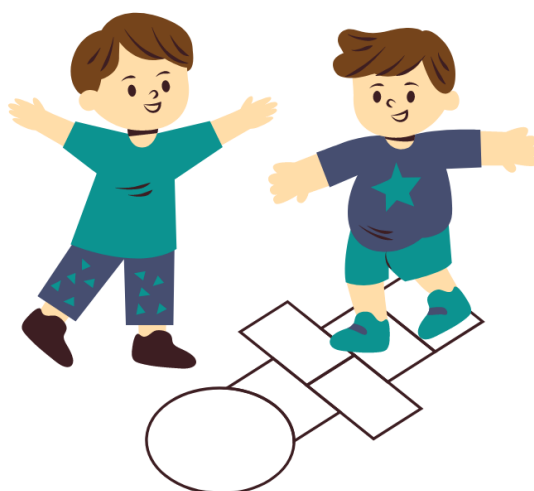
Päiväkodin kasvattajilta kerättiin ideoita, ajatuksia ja heidän tarpeitaan tämän oppaan pohjaksi. Ne ovat toimineet oppaan sisällön suunnannäyttäjinä.

Opas on tehty kasvattajien toiveiden mukaan mahdollisimman käytännönläheiseksi, mutta vinkkejä on taustoitettu ja perusteltu teorialla, sillä jotkut vinkit aukeavat paremmin teorian avulla. **Oppaassa on konkreettiset vinkit ja tärkeimmät ohjeet vihreällä pohjalla, jotta ne on helppo löytää ja lukea tarvittaessa.**

Oppaan loppupuolella (luvussa 4) on tärkeitä vinkkejä tiimisi yhteiseen keskusteluun, sillä kaiken sukupuolisensitiivisen toiminnan tulisi pohjautua yhdessä sovittuihin käytäntöihin. Yhdessä pohtiminen ja yhteiset käytännöt auttavat kaikkia!

Sisällys

1. Sukupuolisensitiivinen kasvatusta.....	1
Sukupuolisensitiivisyyden ohjaavat.....	2
Käytännön vinkkejä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen....	3
2. Sukupuoliroolit ja stereotyyppit.....	7
3. Sukupuoli.....	8
Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen.....	9
Intersukupuolisuuden kohtaaminen.....	10
4. Tiimityöllä yhteisiin tavoitteisiin.....	11
Lisätietoa ja kirjavinkit.....	12
Lähteet.....	13

1 Sukupuolisensitiivinen kasvatus

Mitä on sukupuolisensitiivisyys?

- Lapsen kohtaamista yksilönä
- Kaikkien sukupuolen ilmaisutapojen huomioimista ja mahdollistamista
- Huomioidaan lasten sukupuolen, kiinnostuksenkohteiden ja ilmaisun moninaisuus
- Lasta ei ohjata mihinkään vain sukupuolen vuoksi
- Kaikille lapsille annetaan samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet
- Sukupuolittuneiden käytäntöjen sekä omien stereotyyppien ja oletusten havainnointia ja tarkastelua

Mitä sukupuolisensitiivisyys ei ole?

- Poikana ja tyttönä olemisen poistamista
- Sukupuolineutraaliutta
- Kaikkien lasten laittamista samaan muottiin

Sukupuolisensitiivisyyden hyötyjä:

- Lapset saavat olla vapaasti omia itsejään
- Lapset saavat mahdollisuuden tehdä valintoja ilman stereotyyppien tai sukupuoliroolien vaikutusta
- Ymmärrys moninaisesta sukupuolen ilmaisusta ehkäisee kiusaamista, kasvattaa lapsista avarakatseisia ja parantaa moninaisuuden hyväksymistä
- Se ehkäisee sukupuolivähemmistöjen tai muiden normeista poikkeavien kokemaa vähemmistöstressiä
- Sukupuoli ei korostu liikaa lapsen mielessä -> vastakkainasettelua "meidän" ja "noiden toisten" välille ei synny, eikä sukupuolesta tule ihmistä määrittävää tekijää
- Tukee sukupuoleltaan moninaisen lapsen vanhempien vanhemmuutta ja kasvatuskumppanuutta
- Pitkällä tähtäimellä sukupuolten tasa-arvo paranee

Sukupuolisensitiivisyyteen ohjaavat...

Perustuslaki § 6:

"Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella."

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022:

- Kasvattajien tulee edistää lasten yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa.
- Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja sukupuolesta riippumatta.
- Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.
- Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa.
- Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille.
- Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia.
- Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti.
- Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä.

Sivujen 1 ja 2 lähteet

Karvinen 2019
Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018a, -b & -c
Lackman-Ala-Poikela 2014, 39
Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Jaskari & Keski-Rahkonen
Kamula-Enqvist 2017, 101, 104
Suomen perustuslaki
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet
2022

Käytännön vinkkejä sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen

Lähtökohtana sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen on omien stereotyyppien ja ennakkoluulojen havainnointi.

Apuna tähän toimii esim. oman toiminnan videointi eri arjen tilanteissa: videoikaa itseänne haluamissanne tilanteissa ja havainnoikaa, mitä sukupuolittuneita käytäntöjä löydätte.

Yksittäisiä lapsia voi kohdata eri tavoin (esim. kehua eri asioista), mutta sukupuolten perusteella eroja ei tulisi olla.

Kielenkäyttö ja puhe

- Sanoja tyttö tai poika voi käyttää, jos se on tarpeellista ja tiedät, että lapsi kokee olevansa sitä sukupuolta. Usein kuitenkin sukupuolittaminen ei ole tarpeen. Puhu lapsista mieluiten nimillä, tai esimerkiksi lapset, ystävät, muruset tai "te siellä autoleikissä".
- Huomioi, että puhut kaikille samalla tavalla ja kysyt samanlaisia kysymyksiä kaikilta, vaikka keskimäärin poikien puheenkehitys on hitaampaa. Eräissä tutkimuksissa avoimista kysymyksistä jopa 78 % osoitettiin tytöille!
- Puutu hienovaraisesti lasten puheeseen tai toimintaan, jos he esimerkiksi puhuvat keskenään, että jokin on vain "tyttöjen juttu".

Draama

- Draaman kautta lapsi voi oppia asioita leikin ja elämysten kautta. Draamassa toimitaan yhtäaikaaisesti keksityssä ja todellisessa maailmassa, jolloin asioita voi tutkia omana itsenään ja roolihahmoa apuna käyttäen. Draamassa kokeillaan erilaisia rooleja - myös sukupuolirooleja voi tutkia.
- Lapset voivat esittää hahmoja itse tai pehmolelujen ym. avulla.
- Tutkikaa erilaisia tapoja liikkua, puhua, toimia, ajatella ja tuntea. Pohtikaa yhdessä, miten liikkuu/ajattelee/toimii tyttö? Entä poika? Pohtikaa, ovatko ryhmänne lapset oikeasti sellaisia.
- Tähän voi liittää myös tunnetaidot - mm. poikien herkkyyden ja tyttöjen vauhdikkuuden normalisointia sekä empatia- ja kaveritaitoja.

Leikki

- Päiväkodissa samaa sukupuolta olevat lapset leikkivät usein keskenään. Osa kaveriporukoista valitsee aina saman leikin, minkä vuoksi leikit voivat jäädä yksipuolisiksi. Sekaryhmissä mieluiten leikkivien voi olla vaikea päästä leikkiin. Lapsi voi kokea painetta valita omalle sukupuolelle tyypilliset värit tai lelut, ja toisin valitseminen voi aiheuttaa jopa kiusaamista. Tässä apuna voivat toimia leikki- ja kaveripussukat tai leikkikartta, joiden avulla voi tehdä sekaryhmiä ja sekoittaa sukupuolittuneita leikkejä.
- Lelujen sekoittelu ja jaottelu eri lailla - järjestäkää vaikkapa hoivaleikki autoille!
- Jos olet itse leikissä mukana, tuo siihen ei-stereotyyppisiä piirteitä - "sit tää Mikko lähtee balettiin".

Kirjat

- Lainatkaa moninaisuutta sisältäviä kirjoja, tutkailkaa niitä ja keskustelkaa niistä.
- Jos tällaisia kirjoja ei ole, kyseenalaistakaa kirjojen stereotyyppioita: "tässä kirjassa äiti laittaa pyykkiä - kuka teillä laittaa pyykkiä kotona?" "Voiko äiti korjata autoa?"
- Pohtikaa lasten kanssa, onko kirjoissa hahmoja, joiden sukupuolta ei kerrota. (Esim. Franklin-kirjoissa on eläinhahmoja, joiden sukupuolta ei yleensä kerrota.) Minkä sukupuolen lapset näille kuvittelivat? Miksi?
- Jos löytyy oikein stereotyyppinen satu, esimerkiksi prinsessasatu, jossa prinssi pelastaa avuttoman prinsessan, pohtikaa sitä. Mitä ajatuksia heräisi, jos prinsessan ja prinssin osat vaihdettaisiin? Kirjan voi myös kokeilla joskus lukea niin, että lukija lukee henkilöt eri päin - prinssi-sanalla tilalle luetaan prinsessa ja toisin päin.
- **Tämän oppaan lopussa on satukirjavinkkejä**, joissa esiintyy stereotyyppien rikkomista tai sukupuolen moninaisuutta.

Opetushallitus 2022, 32
Ylitapio-Mäntylä 2012, 46
Karvinen & Kalliokoski 2019, 9, 13

Alasaari & Katainen 2016, 17
Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke 2018c

Tilojen käyttö ja varhaiskasvatusympäristöt

- Kiinnittäkää huomiota fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön.
- Pohtikaa, kuka saa leikkeihinsä eniten tilaa ja kuka leikkii usein paikallaan. Sallitaanko kaikille tasavertainen mahdollisuus viedä tilaa, vai rajataanko eri lapsia eri tavalla? Viekö vaikkapa autoleikki aina enemmän tilaa kuin ponileikki? Ketkä niitä leikkivät?
- Pohtikaa, sallitaanko kaikille samanlainen äänenkäyttö tilassa.
- Suunnitelkaa tilat niin, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa - tilat rajaavat usein sitä, kuka leikkii missäkin, jos esimerkiksi yhdessä huoneessa on nuket ja kotileikki ja toisessa autot ja dinot. Sijoitakaa sukupuolen mukaan jakautuvia leikkejä lähemmäksi, jotta lapset pääsevät sekoittamaan halutessaan niiden leluja. Silloin he tutustuvat samalla uusiin leikkeihin ja jopa kavereihin. Havainnoikaa tilannetta ennen ja jälkeen muutosten: vaikuttiko leikkien siirtäminen niiden monipuolistumiseen tai kaverisuhteisiin?

Keskustelu aiheesta vanhempien kanssa

Vanhempien kanssa on tärkeää keskustella aiheesta, vaikka juuri heidän lapsensa ei olisi sukupuolinormien ulkopuolella. Heidän kanssaan voidaan keskustella mm. siitä,

- millaisia käytäntöjä päiväkodilla on
- mihin ne perustuvat (varhaiskasvatussuunnitelma, lait)
- miksi sukupuolisensitiivisyys on kaikille lapsille tärkeää
- mitä ideoita tai toiveita vanhemmilla on aiheeseen liittyen
- miten heillä kotona toimitaan aiheeseen liittyen.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018d
Naisasialiitto Unioni ry
Karvinen & Kalliokoski 2019, 9, 13

Alasaari 2013, 48
Alasaari & Katainen 2016, 15, 17
Ylitapio-Mäntylä 2012, 46
Opetushallitus 2022, 34

Omien ennakko-oletusten pohdinta

- Kiinnitä huomiota omiin oletuksiisi ja ennakkoluuloihisi, jotka liittyvät lasten tunneilmaisuun, luonteeseen ja mielenkiinnonkohteisiin.
- Kannusta kaikkia lapsia yhtä lailla tunteiden ilmaisuun ja normalisoi mm. sitä, että pojatkin saavat olla herkkiä.
- Pohdi, rajaatko lasten toimintaa samalla tavalla sukupuolesta riippumatta.
- Pohdi, lohdutatko kaikkia samalla tavalla.
- Tytöille annetaan usein enemmän pikku-apulais-tehtäviä, ja poikia kuitenkin kehdutaan enemmän niiden suorittamisesta (esim. tavaran vieminen tai tuominen aikuisen puolesta). Annatko tällaisia tehtäviä yhtä paljon? Kehutko eri sukupuolta olevia samalla tavalla saman tehtävän suorittamisesta?
- Kehutko tyttöjä sääntöjen noudattamisesta yhtä paljon kuin poikia?

Huom! Odotuksissa lapsilta, kehuissa ja muissa vastaavissa asioissa **yksilöllisyyden huomioiminen on tärkeää**. Lapsia saa kehua eri verran eri asioista tai odottaa heiltä eri asioita, kunhan se on yksilön tarpeisiin ja kykyihin perustuvaa - ei sukupuoleen!

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke 2018a
Alasaari & Katainen 2016, 15, 17

2 Sukupuoliroolit ja stereotypiat

Sukupuolistereotypiat ovat oletuksia siitä, millaisina eri sukupuolet nähdään. Ne ovat usein sisäistettyjä, eli niitä on hankala huomata, ellei kiinnitä huomiota asiaan. Jos lapsi kuulee esimerkiksi paljon puhetta siitä, että tytöt ovat kilttejä ja pojat reippaita "pikku miehiä", lapsi luulee, että niin kuuluu olla. Lapsi voi silloin alkaa kieltää itseltään toimintatapoja ja ominaisuuksia, jotka mielletään toiselle sukupuolelle kuuluviksi. Oikeat sukupuolten väliset erot ovat lapsia mitattaessa hyvin pieniä.

Jo varhaiskasvatusikäiset lapset oppivat ympäristöstään sukupuolirooleja, joista muodostuu stereotypioita.

Eri sukupuolet eivät kasva luonnostaan erilaisiksi - pienet erot sukupuolten välillä kasvavat kasvatuksen myötä suuriksi railoiksi!

Lapset voivat ajatella kysyttäessä, että stereotypioita saa rikkoa, mutta käytännössä niin toimiminen on heille vierasta ja herättää hämmennystä. Pojan rooli on kapeampi kuin tytön. Tytöille sallitaan "poikamaisia" juttuja paremmin kuin pojalle "tyttömäisiä". Pojat saattavat myös esimerkiksi nolostella tytön roolin esittämistä.

- Näytä omalla toiminnallasi esimerkkiä sen lisäksi, että keskustellette stereotypioiden rikkomisesta.
- Osoita ja sanoita, että kaikki kiinnostuksenkohteet ja luonteenpiirteet ovat yhtä tärkeitä, eli "tyttömäiset" jutut ovat yhtä tärkeitä ja hyviä kuin "poikamaiset".

3 Sukupuoli

Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo.

Sukupuoleen liittyviä termejä on olemassa lukuisia. Sinun ei tarvitse tietää tai opetella kaikkia, mutta yleisimpien termien ymmärtäminen voi olla hyödyksi.

Transsukupuolinen / transihminen:

Ihminen, jonka sukupuoli on eri kuin syntymässä määritelly. **Pojaksi itsensä kokeva on transpoika ja tytöksi itsensä kokeva on transtyttö.**

Cissukupuolinen / cis-ihminen:

Sanan trans vastakohta, eli cissukupuolisen sukupuoli vastaa syntymässä määritellyä. Suurin osa ihmisistä asettuu tämän termin alle.

Muunsukupuolinen:

Muu kuin yksiselitteisesti nainen tai mies.

Sukupuoleton:

Ihminen, jolla ei ole sukupuolen kokemusta.

Intersukupuolinen:

Ihminen, jolla on synnynnäisiä variaatioita kehon sukupuolipiirteisä. Kehossa on sekä nais- että miestyypillisiä piirteitä.

Lue lisää Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen sanastosta:
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen

Sukupuolen moninaisuus on varsin yleistä. Sukupuolisensitiivinen kasvattaja huomioi puheissaan ja teoissaan ihmisten moninaisuuden, vaikka ryhmässä sitä ei tulisi ilmi. Hän huomioi myös, että joku lapsista voi olla sukupuoleltaan moninainen, vaikkei hän tietäisi tai näyttäisi sitä vielä.

Sukupuoli-identiteetti kehittyy yleensä 2-3-vuotiaana, mutta transihmisillä myöhemmin, sillä ympäristö ei tunnista heidän kokemustaan. Vuoden 2013 tutkimuksen mukaan vain 22 % transnuorista tuli tietoiseksi sukupuolestaan varhaiskasvatusiässä.

Miten voin huomioida sukupuolen moninaisuuden päiväkodin arjessa?

- Lapsille tulisi kertoa sukupuolen moninaisuudesta ja siitä, että aina ihmisen sukupuoli ei vastaa syntymässä määriteltyä. On hyvä muistaa, että ennakkoluulot aiheesta tulevat aikuisten maailmasta.
- On tärkeää puhua lapsille suoraan ja avoimesti, sillä he näkevät ympäristössään ja joskus myös itsessään moninaisuutta. Puhumalla voidaan rikkoa hiljaisuutta aiheen ympärillä. Tämä on erityisen tärkeää, jos ryhmään kuuluu sukupuoleltaan moninainen lapsi, mutta vaikkei kuuluisikaan, moninaisuudesta täytyy silti puhua.
- Jos tuntuu, ettet osaa ilmaista asiaasi oikein, on parempi sanoa asia niin kuin osaat, kuin ettet sano mitään. Lasten kanssa kannattaa myös ihmetellä ja tutkia yhdessä!
- Lukekaa aiheeseen liittyviä kirjoja (vinkit oppaan lopussa).
- Lasten kanssa voi keskustella myös esimerkiksi siitä, mitä ennakkoluulot ovat ja että kaikilla on niitä, mutta ne eivät saa johtaa kiusaamiseen.
- Huomioi, että myös lasten vanhemmat voivat olla sukupuoleltaan moninaisia - käytä esimerkiksi sukulaisuussuhteista niitä sanoja, joita perhe itse käyttää.

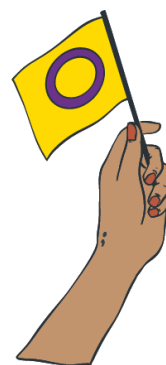
Intersukupuolisuuden kohtaaminen

Intersukupuolisuus tarkoittaa, että kehossa on sekä nais- että miestyypillisiä piirteitä. Arviot intersukupuolisten määrästä vaihtelevat, mutta yleinen arvio on 2 % ihmisistä. Intersukupuolisuutta ei aina huomata, sillä se ei aina näy ulospäin.

Kuinka intersukupuolisuus voi näkyä varhaiskasvatuksessa?

Jotkut intersukupuoliset joutuvat käymään läpi sukelinkirurgiaa jo pienenä lapsena, mutta niin ei ole aina. Intersukupuolisilla lapsilla voi olla omanlaisiaan sukupuolielinten variaatioita, mikä saattaa tulla päiväkodissa muille lapsille ilmi esimerkiksi vaipanvaihdon tai vessassa käynnin aikana.

Jotkut intersukupuolisen lapsen vanhemmat voivat haluta, että lapsi saa kasvaa itselleen ominaisella tavalla omaan sukupuoleensa. Toiset taas toivovat lapsen myönteistä huomiointia tyttönä tai poikana, minkä vuoksi avoin keskustelu asiasta on tärkeää.

- Keskustele vanhempien kanssa, kuinka he toivovat, että lapsen intersukupuolisuutta käydään läpi muiden ryhmän lasten kanssa.

Laakso 2007, 14
Ylitapio-Mäntylä 2012, 40, 44

4 Tiimityöllä yhteisiin tavoitteisiin

Tiimin toiminnalle ovat tärkeitä yhteiset arvot ja toimintatavat sekä avoimuus ja vuorovaikutus. On tärkeää, että tiimin toiminta aiheeseen liittyen on johdonmukaista ja yhdessä sovittua.

Olen koonnut teidän ajatuksianne yhteen, ja opas on muotoutunut niiden pohjalta.

Keksittekö yhdessä keskustellen uusia toimintatapoja, joita tässä oppaassa ei ole mainittu? Haluatteko kehittää eteenpäin jotakin ideaa, joka innostaa eniten tai herättää ajatuksia?

Vinkit kasvattajille

- Keskustelkaa tiimipalaverissa eri sukupuoliin liittyvistä ennakkoluuloista ja omista sisäistetyistä stereotyyppioistanne. (Huom. kaikilla on niitä!) Tämä onnistuu parhaiten esimerkiksi toiminnan videoinnin jälkeen. Kun ennakkoluulot ja stereotyypit mainitsee ääneen, ne tulevat näkyviksi, ja toimintaa on mahdollista kehittää.
- Keskustelkaa tiimeissänne oppaasta ja pohtikaa sen sisältöjä yhdessä. Pohtikaa myös, miten otatte tiimeissänne oppaan käyttöön. Voitte esimerkiksi napata ensin käyttöön helpoimmalta tuntuvia käytäntöjä, ja sitten kun niistä on tullut teidän näköisiä ja rutiinia, niin voitte valita lisää.
- Asettakaa tiiminne kanssa tavoitteet.
- Seuratkaa tavoitteiden toteutumista säännöllisesti.

Lisätietoa:

Tämän opinnäytetyön raportti

Löytyy Theseuksesta joulukuusta eteenpäin hakusanalla Jenni Juntunen 2022

Seta.fi

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/Sateenkaarisanasto>, tietoa sukupuolen moninaisuudesta

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>
Tietoa sukupuolen moninaisuudesta, sanasto

Sukupuolen moninaisuus ja lapset –opas

https://www.dropbox.com/s/vbgh55ewdwk40jl/Opas_varhaiskasvat tajille2020%20p%C3%A4ivitetty%20verkkoon.pdf?dl=0
Tietoa varhaiskasvattajille aiheesta (Seta)

Kirjavinkit:

Anna-Karin Garhamn: **Ruu-kirjasarja**
(Ruu on lapsi, jonka sukupuolta ei kerrota)

Kuura Autere: **Lohikäärme, jolla oli keltaiset varpaat**
(Intersukupuolisuus)

Susanna Silvander-Rosti: **Sulon ja Elsin uudet naapurit**
(Paljon erilaisia perheitä ja moninaisia hahmoja)

Jani Toivola: **Poika ja hame**
(omana itsenään oleminen)

Instagramissa on myös tili nimeltä **jokasivulla**, josta löytyy paljon lisää kirjavinkkejä!

Lähteet

Alasaari, N., & Katainen, R. 2016. Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Viitattu 12.8.2022. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä – sukupuolittainen näkökulma päiväkodin arkeen. Pro gradu -tutkimus. Viitattu 24.8.2022. Saatavissa <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/94663/Alasaari2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Eliot, L. 2017. Dr Lise Eliot - Brain and Gender in Infant Social Development. Youtube-video. Viitattu 19.5.2022. Saatavissa [Dr Lise Eliot - Brain and Gender in Infant Social Development](#)

Huuska, M. 2016. Seksologinen aikakauskirja 2(1) Suomen seksologinen seura ry. Helsinki. Viitattu 15.8.2022. Saatavissa https://seksologinenseura.fi/wp-content/uploads/2017/04/SeksologinenAikakauskirja_21.pdf

Jaskari, O. & Keski-Rahkonen, A. 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 137(17):1781-8. Viitattu 24.8.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo16384.pdf>

Kamula-Enqvist, E. 2017. Sinun sukupuolesi on minulle totta: näkökulmia sukupuoleen ja sukupuolen moninaisuuteen lapsuudessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 12.8.2022. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/181420/Emmi_Kamula-Enqvist_pg_201x.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Karvinen, M. & Kalliokoski, H. 2019. Sukupuolen moninaisuus ja lapset. Seta. Viitattu 18.8.2022. Saatavissa https://www.dropbox.com/s/pina1x952cjbamu/Opas_varhaiskasvattajille2019.pdf?dl=0

Lähteet

Karvinen, M. 2019. Tuore opas varhaiskasvattajille keskittyä sukupuolen moninaisuuteen. Viitattu 13.5.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/2019/01/25/tuore-opas-varhaiskasvattajille-keskitty-sukupuolen-moninaisuuteen/>

Laakso, L. 2007. Medikalisoitu intersukupuolinen keho. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10077/1/URN_NBN_fi_jyu-2007377.pdf

Lackman-Ala-Poikela, S. 2014. Sukupuolittuneet käytännöt, lelut ja leikit varhaiskasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 13.5.2022. Saatavissa <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59663/Lackman-Ala-Poikela.Sanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Naisasialiitto Unioni ry. Kuka hallitsee tilaa? Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. Viitattu 22.8.2022. Saatavissa <http://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/tilat-ja-valineet/kuka-hallitsee-tilaa/>

Nukarinen, A. & Pakanen, S. 2019. "Koska ne on tyttö ja poika" - Lasten käsityksiä sukupuolesta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 19.5.2022. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/116467/Nukarinen_Pakanen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 11.8.2022. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. PS-kustannus: Jyväskylä.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 3.6.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/>

Lähteet

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus b. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suomen perustuslaki 731/1999.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Mitä on tasa-arvo? Viitattu 3.9.2022. Saatavissa <https://tane.fi/tasa-arvo>

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke. 2018a. Tasa-arvoinen päiväkotikielitoiminta 1/5: Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Youtube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=kGq1kfVLK9k&ab_channel=Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus-hanke

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke. 2018b. Tasa-arvoinen päiväkotikielitoiminta 5/5: Kieli ja vuorovaikutus. Youtube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=JClIHY7rxN0&ab_channel=Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus-hanke

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke. 2018c. Tasa-arvoinen päiväkotikielitoiminta 2/5: Leikki. Youtube-video. Viitattu 2.6.2022. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=olp5cmmeCHU&ab_channel=Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus-hanke

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hanke. 2018d. Tasa-arvoinen päiväkotikielitoiminta 3/5: Varhaiskasvatusympäristö. Viitattu 12.8.2022. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=Cx3jLZGcBkM&ab_channel=Tasa-arvoinenvarhaiskasvatus-hanke

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit. Jyväskylä: PS-kustannus

Liite 3. Saatekirje

Hyvinvointiyksikkö

Saatekirje

Olen Jenni Juntunen, LAB-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija, joka suuntautuu varhaiskasvatukseen. Teen kehittämistutkimuksena opinnäytetyötä, jonka aihe on sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus xxxxxx päiväkodissa. Opinnäytetyön tavoite on lisätä päiväkodin kasvattajien tietoisuutta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Tarkoituksena on luoda teidän tarpeidenne ja toiveidenne pohjalta opas sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen.

Tämä kysely annetaan kaikille xxxxxx päiväkodin kasvattajille, jotta aineistosta tulisi mahdollisimman laaja ja oppaasta tulisi paremmin kohdistettu nimenomaan teidän tiimienne tarpeisiin. Kyselyssä kartoitetaan tämänhetkisiä tietojasi aiheesta sekä toiveitasi ja ajatuksiasi opasta varten. Sinun osallistumisesi on tärkeää, sillä sen avulla sinulla on mahdollisuus saada vastauksia ja vinkkejä asioihin, jotka juuri sinua mietityttävät tai ihmetyttävät – ja toisaalta taas oppaaseen ei tule turhaan sellaista tietoa, joka on jo hyvin hallussa. Jokainen vastaus auttaa minua luomaan oppaasta juuri xxxxxx päiväkodin ja tiiminne näköistä.

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja sinulla on mahdollisuus keskeyttää se missä tahansa vaiheessa. Kyselyn täyttämiseen kuluu noin 10-15 minuuttia.

Kyselyn tuloksia käytetään pohjana oppaan tekemiselle ja tuloksista kerrotaan myös opinnäytetyöraportissa, joka julkaistaan Theseuksessa. Kysely on täysin anonyymi, ja päiväkotiin viitataan valmiissa työssä sanoilla ”päijäthämäläinen yksityinen päiväkotit”.

Pyydän sinua osallistumaan kyselyyn, joka on auki Webropolissa. Löydät kyselyn tästä linkistä: <https://link.webropol-surveys.com/S/BA6F616F9AA26BB6>
Kyselyyn saa vastata 6.9.2022 iltaan asti.

Jos opinnäytetyöstä tai kyselystä tulee kysyttävää, tässä ovat yhteystietoni:

Jenni Juntunen

jenni.juntunen@student.lab.fi

040 xxx xxxx